

Մառգիւն ճիւղերստի

1895

Լույ
559

559

223 - ւյր

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Բ. ՏԵՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ.

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

ԿԱԶՄԵՑ . Ա. ԲԱՀԱԹՐԵԱՆՑ

1002
9033

ԵՐԲՈՐԴ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԴՈՒ

ՏՊԱՐԱՆ „ԱՐՕՐ“

1895

Дозволено Цензурою Тифлисъ, 12-го Юля 1895 г.

27 557

559-2009

Տ. Ա. Օրթոթին

1. Այս «Առաջին Ընթերցարանը» տրուում է աշակերտների ձեռք «այլբենարանի» նիւթը մշակելուց յետոյ:

2. Ընթերցանութեան մեքենական յաջողակութիւնը վարժուում է այն նիւթի վերայ, որ աշակերտներին ոչ թէ միայն ծանօթ է, այլ և սիրելի է դարձած: Ուսուցիչը այստեղ հարկաւորութիւն չունի ժամանակ կորցնելու ընթերցածի բովանդակութիւնը բացատրելու համար:

3. Բարոյագիտութեան ու հայրենագիտութեան նիւթին մենք մեծ կրթող նշանակութիւն ենք տալիս, ինչպէս այդ կարելի է տեսնել մեր «Ուղեցոյց հայ ուսուցչի» աշխատութիւնից: Ուստի և ցանկալի էր, որ առաջին տարուայ մեծագոյն մասը գործադրուէր դոցա վերայ, և «առաջին ընթերցարանը» տրուէր աշակերտների ձեռք միայն այն ժամանակ, երբ արդէն մշակուած է թէ բարոյագիտութեան ու հայրենագիտութեան նիւթը և թէ այլբենարանը: Այդ պատճառով և մենք կարծում ենք, որ նպատակայարմար կը լինէր դասերի թիւը տարուայ վերայ բաժանել մօտաւորապէս այսպէս: Շաբաթական դասերի թիւն է 24: Դպրոցական տարուայ սկզբից մինչև փետրուարի 15-ը բարոյագիտութիւնից ու հայրենագիտութիւնից նշանակուում է 18 ժամ, թուաբանութիւնից 3 ժամ (6 կէս ժամ), կարգալ և գրելու նախաժողովութիւններից (գծագրութիւն, վերլուծութիւն, իսկ յետոյ այլբենարան) 3 ժամ (6 կէս ժամ): Փետրուարի 15-ից մինչև դպրոցական տարուայ վերջը երեխաները գլխաւորապէս զբաղւում են կարդալով «առաջին ընթերցարանի» նիւթը: Այդ ժամանակամիջոցում ընթերցանութեան վարժութեանց հետ զուգընթաց յառաջ են գնում և ուղղագրութեան վարժութիւնները:

4. Թուաբանութիւնից մենք բաւական ենք համարում առաջին տարուայ համար 1—10: Հակառակ դիպուածում, ուր հարկը պահանջում է դուրս գալ այդ սահմանից, այնտեղ «առաջին ընթերցարանի» II մասը հարկաւոր է թողնել երկրորդ տարուան, որով և ձեռն կը բերուի բաւականաչափ ժամանակ թուաբանութեան համար:

5. Աւելորդ չենք համարում այստեղ յայտնել մեր խորին շնորհակալութիւնը Գեորգ Գողոթեանցին, նորա մի քանի ոտանաւորների համար, որոնք և մենք մեծ ուրախութեամբ ընդունեցինք մեր «առաջին» ընթերցարանի մէջ. Դոքա են № № 10, 34, 30, 40, 42, 43, 55, 39: Սոցա արտատպութեան իրաւունքը վերապահուած է: Մեզ իբրեւ աղբիւր ծառայել են նաև Պատկանեանի գրուածները, որի անունը երաշխաւոր է նիւթի գեղեցկութեան:

Ը. ԲԱՀՆԹՐԵԱՆՅ

I. ՄԱՍՆ

1. ԵՐԵՒԱՅ ԵՒ ԾՆՈՂՔ.

Ես երեխայ եմ:

Ես ունիմ հայր և մայր:

Հայրս ու մայրս իմ ծնողներս են:

Իմ ծնողներս ինձ կերակրում են:

Նորա ինձ տալիս են զգեստներ ու կօշիկներ:

Նորա ինձ անկողին են տալիս քնելու համար:

Իմ ծնողներս ինձ սիրում են:

Ես էլ եմ սիրում իմ ծնողներիս:

2. ԵՂԲԱՅՐ ԵՒ ՔՈՅՐ.

Ես ունիմ մի եղբայր և մի քոյր:

Իմ եղբոր անունն է Արմենակ:

Իմ բրոջ անունն է Վարսենիկ:
 Սորա միշտ խաղում են ինձ հետ:
 Ես շատ սիրում եմ եղբորս ու քրոջս:

3. ԻՆՁՈՎ ԻՆՁ ԵՆ ԱՆՈՒՄ.

Արօրով վարում են, տափանով տափում:
 Մանգաղով հնձում են, կամնով կամնում: Կու-
 ցինով կարում են, շաղափով շաղափում: Ու-
 բազով տաշում են, կռանով կռում: Ասեղով
 կարում են, գրիչով գրում:

4. ՈՎ ԻՆՁ ԷՆ ԱՆՈՒՄ.

Աքաղաղը կանչում է, ագռաւը կռկռում:
 Աղաւնին մնչում է, էշը զռզռում: Կովը բառա-
 չում է, կաքաւը կղկղում: Արջը մրթմրթում է,
 խոզը բոհբոխում: Կաշաղակը կրկչում է, ճըն-
 ճղուկը ճւճւում: Զին խրխնջում է, արտուտը
 ծըրլում: Շունը հաջում է, կատուն մլաւում:
 Բզէզը բզզում է, գառը մայում: Մանուկը լաց
 է լինում, զանգակը զնգզնգում: Կօշիկը ճռ-
 ճռում է, բամբին մռնչում:

5. ԻՆՁԻՑ ԻՆՁ ԵՆ ՇԻՆՈՒՄ.

Սեղանը շինում են փայտից, կտաւը գոր-
 ծում կանեփից: Կօշիկը կարում են կաշուից,

կացինը կռում երկաթից: Հացը թխում են
 ալիւրից, ապուրը եփում մսից: Իւղը հանում
 են կաթից, ճրագը ձուլում ճարպից:

6. ԳՈՅՆԵՐ.

Զիւնը սպիտակ է: Ածուխը սև է: Մոխիրը
 գորշ է: Շագանակը թուխ է: Ոսկին դեղին է:
 Արաը կանաչ է: Երկինքը կապոյտ է: Արիւնը
 կարմիր է:

Կաթը սպիտակ է: Թանաքը սև է: Ամպերը
 գորշ են: Դեղձանիկը դեղին է: Խոտը կանաչ
 է: Մանուշակը կապոյտ է: Վարդը կարմիր է:

7. ԱՐԵԳԱԿ.

Արեգակը բոյորակ է: Նա փայլում է ոսկու
 պէս: Արեգակից ծագում են շատ ճառագայթ-
 ներ: Առաւօտեան արեգակը ծագում է, երե-
 կոյին մայր մանում: Երբ արեգակը ծագում է,
 լուսանում է, ցերեկ զառնում: Երբ մայր է
 մանում, մթնում է ու գիշեր զառնում: Արե-
 գակը ծագելիս և մայր մանելիս երկնքի ամ-
 պերը փայլում են կարմիր ու դեղին գոյներով:

8. ԱՐԵԻ.

Արեւ, արեւ, դուրս արի,
Քեզ բերել ենք աչքի լոյս,
Քու քուրիկը լուսինկան,
Բերաւ չամիչ մէկ աման:
Ամպը եկաւ, մուրթ արաւ,
Չամիչն աչքերէս կորաւ,
Բայ երեսդ, արեգակ,
Մէկ բուռ չամիչ քեզ կը տանք...
Օ՛խ, արեւին խաբեցինք,
Ամպի տակից հանեցինք:

9. ԱՌԱՒՕՏ.

Արեգակը ծագել է: Լուսացել է: Թռչունները
արդէն արթնացել են և ծառերի վերայ երգում
են: Նս էլ իմ բունս եմ առել վեր կենամ,
Ի՛նչ եմ պառկել: Սեղանի վերայ արդէն եփ է
գալիս ինքնատուր: Շուտ անեմ, երեսս լուանամ
և շորերս հագնեմ: Թէ չէ գասերիցս կուշանամ:

10. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Վերևը ծակ, ներքևը ծակ,
Մէջ տեղը ջուր ու կրակ:
Այս քնչն է:

11. ԳԻՇԵՐ.

Արեգակը մայր է մտել մթնել է: Դուրսը
ոչինչ ձայն չի լսում: Ոչխարներն ու կովերը
արօտատեղից արդէն տուն են դարձել: Թռ-
չունները քնել են: Երկնքի վերայ երևում են
լուսինն ու աստղերը: Լուսինը լոյս է տալիս,
աստղերը պսպղում են: Շուտով հարկաւոր է
հանուիլ, անկողին պառկել ու քնել:

12. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Մի քոյր ունինք և մի եղբայր,
Որ ապրում են երկնքումը.
Առաւօտեան մէկն է ծնւում,
Երեկոյին կրկին մեռնում.
Երեկոյին միւսն ծնւում,
Առաւօտեան կրկին մեռնում:
Այս քնչն է:

13. ԱՍՏՂԵՐ.

Աստղերը նման են մեծ մեծ կայծերի: Նո-
ցանից մի քանիսը զօրեղ են փայլում, մի
քանիսը թոյլ: Աստղերը կարելի է տեսնել

միայն այն ժամանակ, երբ երկինքը ամպոտած
չէ: Շատ գեղեցիկ տեսք ունի աստղերով զար-
դարուած երկինքը: Ես շատ սիրում եմ գիշերը
նայել նոցա վերայ: Այդ ժամանակը ես մտա-
բերում եմ բարերար Աստըծուն, որ ստեղծել
է աստղերը և շարել երկնքի վերայ: Մենք չենք
կարող համբել աստղերը: Նոքա շատ բազմաթիւ
են: Կան մարդիկ, որոնք ճանաչում են իւրաքան-
չիւր աստղ:

14. ԻՄ ԱՆԿՈՂԻՆՍ.

Արդէն մոլթ է և ես դադրել եմ: Գընամ պառկեմ անկողնուս: Անկողնի մէջ տաք է լինում ու փափուկ: Երբ լուսանայ, էլի վեր կը կենամ: Մենք չպիտի երկար քնենք: Ով որ հիւանդ է, նա ցերեկն էլ պիտի անկողնի մէջ պառկած մնայ: Երբ պառկում ենք քնելու, պիտի աղօթենք: Երբ առաւօտեան վեր ենք կենում, նոյնպէս պիտի աղօթենք:

15. ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔ.

Հայր մեր, որ յերկինս ես, սուրբ եղիցի
անուն քո, եկեսցէ արքայութիւն քո, եղիցին

կամք քո, որպէս յերկինս և յերկրի: Զհաց
մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր: Թող մեզ
զպարտիս մեր, որպէս և մեք թողումք մերոց
պարտապանաց. և մի տանիր զմեզ 'ի փորձու-
թիւն, այլ փրկեան զմեզ ի հարէ. զի քո է ար-
քայութիւն և զօրութիւն և փառք յաւիտեանս
ամէն:

Փառք և երկրպագութիւն ՚ի բարձունս Հօր
և Որդւոյ և Հոգոյն Սրբոյ. այժմ և միշտ և
յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

16. ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ.

Յերեկը աղա,
Գիշերը ծառայ:
Այս թնչն է:

Կը բռնեմ, բռնուովս մի,
Բաց կը թողնեմ, տանովս մին:
Այս թնչն է:

17. ՄԱՐՄՆՈՅ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ.

Ես ունիմ երկու աչք, երկու ականջ, երկու ձեռն, երկու ոտն և մի բերան: Աչքերովս տեսնում եմ: Ականջներովս լսում եմ: Զեռ-

ներովս բռնում եմ: Ոսններովս ման եմ գալիս:
Բերանովս խօսում եմ: Ով որ չի տեսնում, նա
կոյր է: Ով որ չի լսում, նա խուլ է: Ով որ
չի կարող լաւ ման գալ, նա կաղ է: Ով որ չի
կարող խօսել, նա համբ է:

18. ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ.

Մի ծառ կայ.	ձանապարհի աջ ու
Ծառի վերայ մի կալ,	ձախ կողմում,
Կալի վերայ հինգ տալ,	Երկու եղբայր նստած են,
Ամեն տալին մի մի սալ:	Բայց միմեանց չեն
Այս թնչն է:	տեսնում:
	Այս թնչն է:

Մի կաթսայ ունինք կրակին դրած.
Նրա մէջ մի քիչ դմակ կայ քցած,
Կաթսան հալւում է,
Դմակը մնում է:
Այս թնչն է:
Երկու սենեակ, մի սիւնանի:
Այս թնչն է:

19. ԶԳԵՍՏՆԵՐ.

Մենք զգեստներ ենք հագնում, որ չմը-
սենք: Ես ունիմ գտակ և բաճկոն, շապիկ
ու վարտիկ, կօշիկ ու գուլպայ: Կիւրակի օրը

մենք մեր նոր զգեստներն ենք հագնում: Մեր
բաճկոնը գրպան ունի: Գրպանի մէջ պահում
ենք մեր թաշկինակը: Ո՞վ է կարում զգեստները:
Դերձակը: Ո՞վ է մաշում ու պատառոտում
զգեստները: Երեխայքը: Ո՞վ է կարկատում
զգեստները և լքցնում գուլպաները: Սիրելի
մայրիկը:

20. ՄԵԾ ՊԱՐՈՆ ԴԱՐՁՈՂ ՄԱՆՈՒԿԸ.

Մի փոքրիկ, հինգ տարեկան մանուկ միան-
գամ ինքն իրան ասաց. «Է՛հ, էլ չեմ ուզում
փոքրիկ մնալ. այժմ ես կարող եմ մեծ պարոն
դառնալ»: Ասաց ու հագաւ հօր գտակը, ձեռն
առաւ նորա փայտը և մինչև կէսը գտակի մէջ
թաղուած դուրս եկաւ փողոց: Ով որ տեսնում
էր այդ փոքրիկ պարոնին, կանգնում էր, վրան
նայում և ծիծաղելով ասում. «Է՛յ դու, պարոն
գտակ, ո՞ր ես տանում այդ մանուկին»:

21. ՈՒՏԵԼԻՔՆԵՐ.

Ես ուտում եմ հաց ու գաթայ, կաթն ու
պանիր, ապուր ու փլաւ, միս ու ձու, լոբի ու

մաշ, սխեռն ու բակլայ և շատ ուրիշ բաներ:
Հացը թխում են ալիւրից: Ալիւրը շինում են
ցորենից: Գորենը բնում է արաերումը: Մլա-
ղացը աղում է ցորենը և շինում ալիւր: Ա-
լիւրից շինում են խմոր, խմորից—հաց: Բայց
ո՞վ է տալիս մեզ կաթն ու միս: Մի քանի
մարդիկ ոչ հաց ունին, ոչ միս. նորա աղքատ են:

22. Հ Ա Յ.

Մենք ամիսը միանգամ հաց ենք թխում:
Խմորհունցողը երեկոյին գալիս է, տաշտի մէջ ջուր,
ալիւր, աղ ու թթու խրմոր ածում և հունցում,
դառնում է խրմոր: Խմորի երեսը նա ծած-
կում է և թուշում, որ համեմ: Լուսաբացին
գալիս է հացթուխը և թոնիրը վառում: Յե-
տոյ խմորը գնդում են ու շարում: Խմորհունցողը
հացետախտակի վերայ գունդերը բաց է անում
գրտնակով և տալիս հացթուխին: Սա բացը
փռում է պատատի վերայ և կպցնում թոնրի
կողին: Հացը թոնրից հանում է հացահանով
և տալիս մօրս: Մայրս էլ հացերը փռում է,
չորացնում, ժողովում և միմեանց վերայ դար-
սում, պահում:

23. ՄԼԱՂԱՅ ԵՒ ԶՐԱՂԱՅ.

Ո՞ր տեղից ենք ստանում ալիւրը: Մլաղացն
է աղում իւր ջրաղացում: Զրաղացը ունի մի
մեծ անիւ, որ ման է գալիս ջրով: Անիւը պը-
տրտում է այն ծանր քարը, որ փշրում է ցորենը
և ալիւր դարձնում: Այդ ժամանակը նա այն-
պիսի չխշկոց է հանում, որ խօսածը հազիւ
է լսում: Ալիւրի փոշին թռչկոտում է և լցնում
ջրաղացը: Այս պատճառաւ և մլաղացը ոտից
մինչև գլուխ սպիտակ է լինում:

24. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Երկու սոված գազան ունինք,
Որք մռնչում են ձորումը.
Նորա աշխարհք են ուտում,
Համ էլ աշխարհք են պահում:
Այս բնչն է:

25. ԶՈՒՐ.

Զուրը լինում է ջրհորի, աղբիւրի, լճի ու
գետի մէջ: Զրհորից ու աղբիւրից մենք խրմեւու

Զուր ենք ստանում: Բայց արտերին, բոյսերին
և ծառերին էլ է ջուր հարկաւոր: Երկնքի ամ-
պերն են ջրում նրանց իւրեանց անձրեով: Մայ-
րըս ջուրը գործ է դնում նաև մի բան եփելու
և լուանալու համար: Զուրը ման է բերում նաև
ջրաղացի անիւր: Զրի մէջ ապրում են ձկներ, խեց-
գետիններ, գորտեր և շատ ուրիշ անասուններ:
Սագերն ու բաղերը սիրում են ջրումը լողալ:
Երբ նորա ջրի ափն են դուրս գալիս, իւրեանց
թևերից թափ են տալիս ջուրը: Աղբիւրից ջուր
են խմում կովերը, ոչխարները, ձիանքը և դաշ-
տում ու անտառում բնակւող անասունները:
Զմեռը ջուրը սառչում է, դառնում սառուց:

26. ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ.

Կտրում են — երկարում է,
Տաշում եմ — լայնանում է:
Այս թնչն է:

Մէկն ունինք,
Որ խօսում է — բերան չունի,
Ման է գալիս — ոտներ չունի,
Մարգասպան է — սուր չունի:
Այս թնչն է:

27. ԱՆՁՐԵԻ.

Անձրեւ, անձրեւ, ցած արի,
Բացուր ցորեն ու գարի,
Բացուր ծաղիկ, կանաչ խոտ,
Աւել փոշի, մաքրէ օդ,
Անձրեւ, անձրեւ, ցած արի,
Գալըդ ամենքիս բարի:

28. ՄԱՆՈՒԿԸ ՍԱՌՈՒՑԻ ՎԵՐԱՅ.

Զմեռը դեռ նոր էր սկսուել և ջուրը դեռ
լաւ չէր սառել: Այդ ժամանակը մի տղայ կանգ-
նած էր մի լճի մօտ: Նայեց, նայեց և ասաց
իւր մտքումը. «Ե՛կ, գնամ և սառուցի վերայ
փոքր ինչ խաղամ»: Ասաց և արաւ: Հէնց որ
սկսեց սահիլ, սառուցը տրաքուեցաւ: Դրոմի.
մեր տղան մինչև վիզը խրուեցաւ լճի մէջ: Նա
սկսեց աղաղակել. «Ո՛հ, օգնեցէք, ես խեղդւում
եմ»: Մի մարդ վրայ հասաւ, բռնեց մագերից
և դուրս հանեց լճիցը: Ոտից մինչև գլուխ ջրի
ու ցեխի մէջ թաղուած նա գնաց տուն: Հայրը
բռնեց նորան մի լաւ դմիեց: Ինչո՞ւ:

29. ՍԵՆԵԱԿ.

Մեր սենեակը ունի չորս պատ. մէկը աջա-
կողմեան, մէկը ձախակողմեան, մէկը առաջկող-

(1002/9033) 559-2009

մեան, մէկն էլ յետեի: Մի պատում գտնուում են լուսամուտները, միւսումը դուռը: Սենեակը ունի նաև մի առաստաղ և մի յատակ: Առաստաղը սպիտակացրած է, յատակը տախտակած: Սենեակումը կայ մի վառարան, մի սեղան, մի դարանակ, մի պահարան և շատ աթոռներ: Պատից կախուած է մի հայելի: Վառարանը վառում ենք ձմեռը: Սեղանի վերայ բան ենք անում, ճաշ և ընթրիք ենք ուտում կամ զըրում ու կարդում: Դարանակի մէջ մեր սպիտակեղէնն ենք պահում, իսկ պահարանում մեր զգեստները: Ինչի՞ համար են աթոռներն ու հայելին: Սենեակը մեզ պահպանում է անձրևից, քամուց և ցրտից:

30. ԴՊՐՈՑ.

Դպրոցում բոլորովին ուրիշ կերպ է բան թէ մեր տանը: Երեխաները կարգաւ նստոտած նայում են ուսուցչի վերայ: Ուսուցիչը պատմում է երեխաներին լաւ լաւ հէքաթներ: Նա նրանց հետ խօսում է նաև անասունների, թռչունների, ծաղիկների, երկնքի ու բարերար Ասածոյ վերայ: Ուսուցիչը հարցնում է, երեխաները պատասխանում են: Նոքա պատմում են, կարդում, զը-

րում, թւում, գծագրում ու երգում: Նոքա պիտի ուշադրութեամբ լսեն և ջանասէր լինին: Դորանովնոքա կ'ուրախացնեն իւրեանց ծնողաց և ուսուցչին: Աստուած էլ է սիրում բարի և ջանասէր երեխաներին:

Թէև փոքրիկ եմ խաղասէր,
Պիտի լինիմ ես ջանասէր:
Չէ որ ինձանից փոքրիկ մեղուն
Ծաղիկներից մեզը է ժողովում:

31. ԲԱՆՁՍԱՐԱՆՈՑ.

Մեր տան առաջին կայ մի բանջարանոց: Բանջարանոցը պատած է չափաւորով: Այնտեղ կան լաքեր: Լաքերում ցանած են լախուր, սոխ, բոդկ, լոբի, բակլայ, մաշ, վարունկ ու ծաղիկներ: Բանջարանոցում կան նաև խոտ ու ծառեր:

32. ԱՅԳԻ.

Վար չկար մի ծերունի: Սա հիւանդացաւ և մեռնելուց առաջ կանչեց իւր որդւոցը և ասաց. «Սիրելի որդիք, իմ ունեցածս չունեցածս այս տունն է և այս այգին: Ուրիշ բան չունիմ, որ ձեզ թողնեմ: Բայց այդ այգու մէջ դանձ

կայ թաղուած. փորեցէք, անշուշտ կը գտնէք»:

Նորա մահից յետոյ որդիքը սկսեցին այգին փորփորել: Փորեցին, փորեցին, բան չգտան. բայց հետեւեալ տարին այգին մեծ առատութեամբ խաղող տուաւ: Այդ ժամանակը նորա միայն հասկացան, թէ ծերունին ինչ գանձի վերայ էր խօսում: Ուստի այգու վերայ մեծ մեծ տառերով գրեցին. «Ջանասիրութիւնն է ճշմարիտ ոսկու հանքը»:

33. ՄԱՆՈՒՇԱԿ.

Մանուշակը մի սիրուն փոքրիկ ծաղիկ է: Նա ունի կապոյտ գոյն և անուշ հոտ: Ո՞ր տեղ է բնութմ մանուշակը: Նա բնութմ է թուփերի տակ, խոտերի մէջ: Հայկանուշը բանջարանոցում գտաւ մի փոքրիկ մանուշակ և բերաւ իւր մօրը: Մայրը ուրախացաւ և համբուրեց իւր փոքրիկ սիրուն Հայկանուշին: Արմենակն էլ մի փունջ մանուշակ բերաւ իւր ուսուցչին: Ուսուցիչը շնորհակալութիւն արաւ և ասաց. «Շատ ապրեա»:

34. ԳԱՐՆԱՆԱԲԵՐ.

Կապոյտ գլխով, կանաչ ոտով,
Ես ծաղիկ եմ անուշ հոտով:

Թէեւ տունիս փոքրիկ է ցած,
Արօտներում միշտ թաք կացած,
Բայց իմ փունջս ամենի տան—
Թէ աղքատի, թէ մեծատան,
Իբրեւ գարնան առաջի զարդ,
Կարէ տեսնել ամեն մի մարդ:
Ես եմ սիրուն գարնան գուշակ,
Իմ անունս է մանուշակ:

35. ԿԵՌԱՍԵՆԻ.

Կեռասենին ունի գեղեցիկ սպիտակ ծաղիկներ: Ծաղիկների վերայ թռչկոտում են մեղունները: Մեղունները իւրեանց համար մեղր են ժողովում ծաղիկներից: Ծաղիկները թափուելուց յետոյ գալիս են կեռասները: Նորա սկզբումը կանաչ են լինում, յետոյ կարմրում են: Ես սիրում եմ կեռասը. նա քաղցր համ ունի: Ճնճղուկներն էլ են սիրում կեռասը: Նորա թափւում են ծառի վերայ և ուտում: Նորա փոքրիկ գողեր են:

36. ՉԱՐ ՎԱՐԳԱՆԸ.

Մի թռչուն բուն էր դրել Վարդանենց պարտիզի ծառերից մէկի վերայ: Վարդանը ուզեց տեսնել, թէ բունի մէջ ինչ կայ: Նա ճանկատելով բարձրացաւ ճիւղից ճիւղ: Օհօ, նա ծի-

ծաղում է: Ձեռք մեկնում է, որ առնէ: Բայց
— ճըրթ, ճիւղը կտարեց, զրոմի—նա փռուեց
գետնի վերայ:

37. ՄԵՂՈՒ.

Տեսե՛լ ես դու մեղու: Նա ինչի՞ նման է:
Քանի՞ ոտն ունի, քանի՞ թև: Գիտե՞ս, որ նա
մի խայթ ունի. որտեղից խայթէ, այնտեղ
կ'ուռչի: Բայց մեղուն մեզ տալիս է նաև քաղցր
մեղր: Մեղրը նա հաւաքում է ծաղիկներից և
տանում իւր փեթակը:

38. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Անջուր ջրաղաց,
Անկրակ բաղարջ:
Այս թնչն է:

39. ՄԵՂՈՒ.

— Մեղու, ասա՛ ինձ, դու էր
Միշտ թռչում ես վայր ու վեր:
— Ամեն օր և օր բոլոր
Ես գնում եմ դաշտ ու ձոր.
Աշխատում եմ ես անվերջ,

Մեղր փնտրում ծաղկանց մէջ,
Եւ գտածս ես շիտակ
Տանում եմ իսկոյն փեթակ,
Որ երբ փչէ ցուրտ քամին,
Ծաղիկները թառամին,
Ես ձմեռը սլաշարով
Լինիմ իսպառ. ապահով:

40. ՀԱՆԶ.

— Ճանճիկ, ասա՛ ինձ, դու էր
Միշտ թռչում ես վայր ու վեր:
— Փոքրիկ ճանճ եմ զուարճասէր,
Միշտ թռչում եմ վայր ու վեր.
Մի հով տան մէջ, մի բակում՝
Սաստիկ արևի տաքում:
Կերուխումից, խաղից ճոկ
Իսկի չունիմ ուրիշ հոգ:
Եւ ներկայով բաւական
Միտք չեմ բերում ապագան:

41. ԹՈՉՈՒՆ.

Թռչունը շինում է բուն: Բունի մէջ նա
ձու է ածում: Չուն բոլորակ է լինում: Մի բա-
նի թռչունների ձուն զանազան գոյներով ներ-
կած է լինում: Թռչունը իւր ածած ձուանց վե-
րայ թուխս է նստում և ճտահանում: Չագերը
սկզբումը լինում են մերկ: Յետոյ փոքր առ փոքր
թեւաւորում են: Տեսա՞՞մ ես դու թռչունի բուն:

Դու ձագերին բունից չպիտի հանես: Մարին
իւր ձագերին այնպէս է սիրում, ինչպէս մայրն
իւր փոքրիկ երեխաներին:

42. ՄԱՆՈՒԿ ԵՒ ԹՈՉՈՒՆ.

— «Մանուկ, խնդրում եմ, աղաչում եմ քեզ,
Հեռու կաց, հեռու, դու իմ բունիկէս.
Մէջը չի նայես, մանուկ սիրական,
Նորա մէջ փոքրիկ ձագիկներս կան:
Քեզի որ տեսնեն, կըսկսեն կանչել.
Մէթէ դու կ'ուզես խեղճերին տանջել»:
Բունը ուզում էր տղան տեսնել խիստ,
Բայց իւր տեղումը նա մնաց հանգիստ:
Երեկոյ եղաւ. եկաւ իւր բունը,
Ծածկեց ձագերին սիրուն թռչունը:
Գոհ եղաւ աղից և նրան ասաց.
«Դու ինձ խղճացիր, օրհնէ քեզ Աստուած»:

43. ԱՍՏՈՒԱԾ.

Ո՛վ խրատեց մըջիւնին
Գետինը ծակել,
Բոլոր ամառ մեծ ջանքով
Պաշար հաւաքել:

Ո՛ւմնից ուսաւ, ինձ ասէք,
Փոքրիկ թռչունը
Յարգէց, ճիւղից և բրդից
Հիւսել իւր բունը:

Ո՛վ խրատեց մեղուն
Հրաշալի բանիւ
Ծաղկից մեղր հաւաքել
Անուշ և ազնիւ:

Աստուած է այդ ուսուցիչ
Բարի, անսահման:
Ջանացէք միշտ կատարել
Նորա սուրբ հրաման:

44. ԺՆՃՂՈՒԿ.

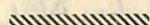
Ճնճղուկը մի փոքրիկ թռչնիկ է, գրլուխը
փոքրիկ է, կաուցը բարակ ու սուր, մարմինը
մի ձուի չափ: Իւրաքանչիւր ոտի վերայ ունի
չորս մատը: Նա մի ուրախ թռչնիկ է, մի տեղ
հանդարտ չի կանգնում: Միշտ մի ճիւղից միւս
ճիւղը, մի ծառից միւս ծառն է թռչկոտում:
Իւր բունը շինում է պատերի ծակերում կամ
տանիքի տակ: Նա ածում է թխազոյն ձու գորշ
բիծերով: Ճնճղուկը ուտում է զանազան բոյսեր
և կեռաս: Բայց նա շատ սիրում է նաև միջատ-
ներ, սարդեր, ճանճեր ու թրթուռներ: Նա
անդադար ճլճում է. ճիւլ, ճիւլ:

45. ԿՍՏՈՒ.

Կրակարանի մօտ պառկած է կատուն: Նա այնտեղ տաքանում է: Նա ունի գեղեցիկ, կակուղ մազեր և մի երկայն ընչացք: Ագին թաւամազ է ու կախ ընկած: Ոտների թաթերի վերայ ունի սուր սուր ճիրաններ: Նա մըռմըռում է ու մլաւում: Լսել ես թէ՛նա ինչպէս է մլաւում: Մի անգամ ես բռնեցի մեր կատուին, նա ձեռս ճանկեց: Կատուն բռնում է մկներ և ուտում: Բայց նա երբեմն թռչուններ էլ է բռնում և սպանում: Այդ լաւ չի անում: Նա շատ գող էլ է: Մի անգամ մեր խորովածացուն գողացաւ ու կերաւ: Այս էլ է նա վատ անում: Բայց նա իւրեան շատ մաքուր է պահում: Նա մաքրասէր է:

46. ՓԻՍԻԿ—ՄԻՍԻԿ.

Կատուն եկաւ փխիկ—միսիկ,
Հազար նագով ինչպէս հարսիկ,
Գունչը սրբեց թաթիկներով,
Մազը սանրեց չանչուլներով:
Կատու, կատու, հէր ես տրտում,
Թէ՛ մկներն են այսօր արթուն:

47. ՄՈՒԿԸ.

Մուկը փոքրիկ է: Նորա մորթը ողորկ է ու գեղեցիկ: Տեսած կանգնող մուկը: Նորա գոյնը գորշ է: Նա ունի մի սուր կնճիթ: Նորա ոտները բարակ են ու կարճ, իսկ ագին երկայն: Ոտների վերայ կայ հինգ մատը սուր սուր եղունկներով: Ինչ է ուտում մուկը: Հաց ու պանիր, միս ու ճարպ, իւղ ու շաքար: Մուկը շատ գող է: Նա իւր սուր ատամներով կրծում է յատակի տախտակները, պահարանը և ներս մտնում: Ինչ որ գտնում է, գողանում է և ուտում: Գնա, կորիւր, փոքրիկ գող. գողերին ոչ որ չի սիրում: Մի անգամ մի մուկը եկաւ մօրս մօտը և ասաց. «Սիրելի մայրիկ, բո իւղիցդ փոքր ինձ ինձ տուր»: Մայրս ասաց.—Ա՛ռ, փոքրիկ սատանայ: Մուկը առաւ և իսկոյն փախաւ գնաց:

48. ԿՍՏՈՒՆ ԵՒ ՇՈՒՆԸ.

Մի որսկան շուն միանգամ մի նապաստակ բռնեց և բերաւ տուն: Կատուն այդ տեսնելով՝ նախատեց շանը նորա անգթութեան համար: Այդ րոպէին մի փոքրիկ մուկը գուրս եկաւ նոցա առաջը: Կատուն իսկոյն վրայ վազեց, բռնեց ու կերաւ: Շունը ասաց. «Այդ էն էս անում: Գու ինձ նախատում ես, որ ես մի նապաստակ եմ բռնել իմ տիրոջ համար, իսկ ինքդ այժմ մուկն ես անուշ անում:»

«Է՛հ, իմ կերածը մի չնչին մուկն է», պատասխանեց կատուն:
Մեր կատուն իւր աչքի գերանը թողած, ուրիշի աչքի
ծեղն է որոնում:

49. ԲԱԿ.

Գիւղացու տան բակումը առաւել շատ բան
կայ տեսնելու, քան քաղաքի տների բակումը: Նա
շրջապատած է զանազան շինութիւններով: Մի
կողմում գտնուում է գիւղացու տունը: Յետոյ գալիս
են ձիանց ախոռը, կովերի ու եզներ՝ գոմը,
ոչխարների փարախը, խոզանոցը, հաւանոցը և
թոնրատունը: Միւս կողմում կայ մի շինութիւն,
որ ունի մի մեծ դուռը: Դա գիւղացու շտեմա-
րանն է: Այստեղ է նա պահում իւր ցորենը,
գարին ու կորեկը: Բայց շատ գիւղերում ցորենը
պահում են ոչ թէ շտեմարաններում, այլ
հորերի մէջ:

50. ԱՔԱՂԱՂ.

Ահա աղբանոցում կանգնած մի աքաղաղ:
Տես, ինչ հպարտ հպարտ ման է գալիս: Կար-
ծես մի մեծ պարոն լինի: Նա ունի մի կարմիր

կատար և մի երկայն կարմիր մօրուք: Նորա
փետուրները գեղեցիկ են և գոյնզգոյն: Ագին
երկայն է և մանգաղի ձևով ծռած: Նա իւր ոտ-
ների վերայ ունի մի մի երկայն բիտ: Իւրա-
քանչիւր ոտը ունի չորս ճիրանաւոր մատը. ե-
րեքը առաջից, մէկը ետեւից: Երբ աքաղաղը մի
հատիկ է գտնում, կանչում է իւր հաւերին և
տալիս նրանց: Երբ նա կշտանում է, կանգնում
է մի բարձր տեղ և կանչում. ծուղրուղժ: Ա-
քաղաղը արթնանում է վաղ սուաւօտեան և
ծաղր ծաղելիս իւր լեզուով կանչում է մեծ նանին.

«Մեծ նան, մեծ նան, վեր կացիր,

Տունը—տեղը վեր քաղիր»:

51. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Բարձրանամ—սարից ձայն տամ,
Մեռած մարդին—կենդանութիւն:
Այս բնչն է:

52. ԱՔԼԱՐ.

Ինչո՞ւ աքլարը կանգնած է բակում,
Պինդ պինդ կանչում է իրա ծուղրուղուն.

* *
*

Ինչու՞ր որ վաղուց արեւն է ծագել,
Բայց ծով երեխան քնից չէ զարթել,

Դեռ չէ վեր կացել, աղօթքը արել,
Դպրոցի դասը դեռ չէ սովորել:

* *
*

Կանչում է աքլարն իրա ծուղրուղուն,
Տղայոց պարտքը միտերն է ձգում:

53. ՀԱԻ.

Հաւը աքաղաղից փոքրիկ է: Նա չունի աքաղաղի պէս փայլուն թևեր, ծուած ազի ու բիտեր: Բայց նա ձու է ածում: Չու ածելիս նա կղկղում է և խմաց է տալիս տան տիկնոջ: Հաւը թէև աքաղաղից փոքր է և նորա նման բիտեր չունի, բայց նորանից օգտակար է: Հաւը թուխան է նստում ու ճտահանում: Նա լաւ մայր էլ է: Իւր ճտերին տանում է ման ածում: Երբ որդեր և հունդեր է դտնում, զրգալով կանչում է իւր ճտերին, մանրում և տալիս նրանց: Նա իւր թևերի տակ ճտերին պահպանում է նաև անձրևից և զիշատող թռչուններից:

54. ՁՈՒ.

Ձուն բոլորակ է: Նա ունի մի սպիտակ կեղև: Կեղևը շատ բարակ է: Ձուի մէջ կայ սպիտակոց ու դեղնոց: Դեղնոցը դեղին է լինում, սպիտակոցը սպիտակ: Ձուից դուրս է գալիս փոքրիկ ճուտը: Մայրս ձուն եփում է, բայց նորանից չինում է նաև ձուածեղ կամ եղածու: Եփած

ձուն ես շատ սիրում, թէ եղածուն: Ես առաւել սիրում եմ ձուածեղը:

55

Փոքրիկ կարաս ունիմ սպիտակ,
Միջի ջուրը երկու տեսակ:
Սլա թնչն է:

56. ԲԱԴ.

Բադը հաւից մեծ է: Նա թէև լաւ է լողում, բայց այնքան լաւ չի ման գալիս և համարեա բոլորովին չի կարողանում թռչել: Նա շատ ծանրաշարժ է: Լողալու համար նա իւր մատների վերայ ունի լողաթաղանթներ: Նորա մարմինը ծածկուած է խիտ խիտ փետուրներով: Այդ պատճառաւ փետուրների միջով ջուրը չի կարողանում անցնել: Տանը նրան տալիս են հաց, դարի, վարսակ, թեփ, եփած կարտոփիլ և շատ ուրիշ բաներ: Դրսումը նա ինչն է իւր կերակուրը որոնում: Այստեղ նա որոնում է և ուտում որդներ, խխունջներ ու փոքրիկ ձկներ: Բադը մեզ տալիս է իւր ձուն, իւր փետուրները

և իւր միսը: Բագի ձուն եփում են, իսկ միսը
տապակում կամ խորովում: Ի՞նչ են շինում
նորա փետուրներից:

57. ԲԱԳԻԿ.

— «Բագիկ—բագիկ,
Կարմիր թաթիկ,
Ո՛ւր ես գնում կամաց կամաց,
Ձագիկներիդ չորս կողմդ առած»:
— Ես գնում եմ ջուր գտնելու,
Ձագիկներին լուանալու.
Ձագիկներս մտքուր—մաքուր,
Տղոց երեսն աղա է ու մուր:

58. ԾԻԾԵՌՆԱԿ.

Ծիծեռնակը մեծ ճարտարութեամբ շինում
է իւր բունը: Պինդ ցեխի կտորները նա իւր
լորձունքով պատում է և մէկը միւսից կպցնում:
Բունի ներսի կողմը նա փռում է մազեր ու
փետուրներ և իւր ճտերի համար փափուկ օրո-
րոց շինում: Ճտերը իւրեանց բերանը մեծ մեծ
բաց են անում, երբ որձակը նոցա համար ճան-
ճեր, մթղուկներ, մոծակներ և միջատներ է բե-
րում: Դու ծիծեռնակին չպիտի դպչես: Նա շատ
սիրուն թռչուն է և լաւ էլ երգում է: Երբ

աշունը գալիս է, ծիծեռնակները էլ մեզ մօտ
չեն լինում: Ապա ի՞նչ անեն խեղճերը, ցուրտը
վրայ է հասնում և ուտելու էլ բան չեն գտնում:
Նորա ժողովում են մի տեղ, ջոկ են կազմում
և չում տաք երկիրները: Բայց գարնան նոքա
կրկին վերադառնում են:

59. ԵՐԳ ՊԱՆԴԻՍԻ.

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ,
Դու գարնան սիրուն թռչնակ,
Դէպի ո՛ւր, ինձ ասա,
Թռչում ես այդպէս արագ:
Ա՛խ, թռի, ծիծեռնակ,
Ծնած տեղս՝ Աշտարակ,
Անդ շինիր քո բունը
Հայրենի կտուրի տակ:
Անդ հեռու ալեւոր
Հայր ունիմ սգաւոր,
Որ միակ իւր որդուն
Սպասում է օրէօր:
Երբ տեսնես դու նրան,
Ինձնից շատ բարեւ արա,
Ասա, թո՛ղ նստի լայ
Իւր անբախտ որդու վերայ:
Դու պատմիր, թէ ինչպէս
Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Միշտ լալով, ողբալով,
Կեանքս մաշուել, եղել կէս:

Ինձ համար ցերեկը
Մութ է շրջում արեգը,
Գիշերը թաց աչքիս
Քունը մօտ չի գալիս:
Շուտով սառ հողի տակ
Կը պառկիմ այստեղ մենակ,
Թողնելով հօրս սրտում
Ցաւալի յիշատակ:
Դէհ, սիրուն ծիծեռնակ,
Հեռացիր, գնա՛ արագ,
Դէպ հայոց աշխարհը,
Ծնած տեղս—Աշտարակ:

60. Ա.ՂԱԻՆԻ.

Աղանինները շատ սիրուն թռչուններ են:
Երբ նորա տանիքի վերայ նստած են լինում,
կտուցներով հրենք իրենց մաքրում են, զարդա-
րում և ամեն մի փետուր ուղղում: Այդ պատ-
ճառաւ և նորա խելօք երեխաների պէս միշտ
մաքուր են լինում: Նորա ապրում են զոյգ զոյգ:
Իւրաքանչիւր զոյգ ունի իւր բունը: Մարին ա-
ծում է իւր բունում երկու սպիտակ ձու, թուխս
նստում և ճտահանում: Ճտերը սկզբումը մերկ
են լինում և չեն կարողանում տեղից շարժուիլ:
Բայց ծնողները նոցա տաքացնում են ու
կերակրում, մինչև որ թեւաւորւում են, թռ-
չում և իւրեանց համար կերակուր ճարում:

61. ՄԵՂՈՒՆ ԵՒ ԱՂԱԻՆԻ.

Միանգամ մի մեղու ընկաւ լիճը: Վերեւից
այդ տեսաւ մի աղանի, որ ծառից մի տերեւ
կտրեց և ձգեց ջրի մէջը: Մեղուն ճանկուտելով
վեր ելաւ, նստեց տերեւի վերայ, թեւերը չորա-
ցրաւ և թռաւ զնաց իւր նաւակից:

Փոքր ինչ յետոյ, երբ աղանին հանգիստ
նրստած էր իւր տեղը, մի որսորդ հրացանը
մեկնեց և ուղում էր նրան սպանել: Մեղուն
կայծակի պէս վրայ հասաւ և այնպէս խայթեց
նորա ձեռը, որ նա վեր թռաւ: Գնդակը չգիպաւ
աղանուն, այլ մօտովը անցկացաւ: Աղանին
էլ սրտում մեծ շնորհակալութիւն յայտնելով
մեղուին, թռաւ փախաւ այնտեղից:

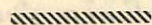
62. ՈՉԽԱՐ.

Ոչխարի մարմինը հաստ է և ծածկուած
կակուղ ու տաք բրդով: Առհասարակ նա սպի-
տակ է լինում, բայց կան նաեւ սև ոչխարներ:
Նոցա ոտները բարակ են, ոտների պճեղները
ունին երկու կճղակ: Ոչխարները կճղակաւոր
կենդանիներ են: Ամառը նոցա լուանում են,
յետոյ խուղում: Նոցա ցաւ չի տալիս, երբ

նրանց բուրդը խուղում են: Այլ ընդհակառակն,
նորա շատ ուրախանում են, որ տաք ամառուայ
օրերը նոցանից առնում են այն հաստ բրդեայ
մուշտակը: Այնպիսի մի լաւ կենդանի է: Նա չի
խածնում և չի յարձակւում մարդոյ վերայ, ինչ-
պէս շունը: Խոյը շատ ուժեղ է լինում: Երբ նա
մի ուրիշ խոյի պատահում է, նորա հետ կուռում
է: Մաքին ծնում է գառը: Գառները գեղեցիկ
կենդանիներ են: Փոքրիկ երեխաների պէս նորա
ուրախ ուրախ խայտում են դէս ու դէն: Ես
շատ սիրում եմ գառներին:

63. ԳԱՌՆՈՒԿ.

Սիրուն, անմեղ իմ գառնուկ,
Բուրդդ սպիտակ ու փափուկ,
Դաշտ վազելով ու արօտ,
Մօրդ քաշում ես կարօտ:
Մի լար, գառնուկ սիրական,
Փոքրիկ տղի դու նման,
Կը գալ մայրդ, հետը շատ
Կը բերէ քեզ անուշ կաթ:

64. ԾԵԾՈՒԱԾ ԳԱՌՆՈՒԿ.

«Ինչո՞ւ կուլաս, դու գառնուկ»:
— Խիստ ծեծ կերալ, ես, մայրիկ:
«Ո՞վ ծեծեց քեզ, իմ գառնուկ»,
— Մէկ ծեծ պառաւ վատ կնիկ:
«Ինչո՞ւ ծեծեց քեզ, գառնուկ»:
— Ծառի տակն էի, մայրիկ:
«Ինչո՞վ ծեծեց քեզ, գառնուկ».
— Մէկ ճիւղոտով, իմ մայրիկ:
«Ո՞րտեղից խրփեց, գառնուկ».
— Ոտիկներիս, իմ մայրիկ:
«Ի՞նչպէս լացիր, դու, գառնուկ».
— Մէ, մէ, մէ մէ, իմ մայրիկ:

65. Կ Ո Վ.

Կովը ձիի պէս գեղեցիկ չէ: Նորա մարմինը,
վիզը և ոտները հաստ են, ճակատը լայն, աչ-
քերը պղտոր, իսկ բերանը լայն: Նա իւր ճա-
կատին ունի երկու երկայն եղջիւր, իսկ ոտների
ծայրին կճղակաւոր պճեղներ: Բայց կովը շատ
օգտակար կենդանի է: Նա մեզ տալիս է հա-
մեղ կաթը: Կաթից մենք շինում ենք իւղ ու
պանիր: Նա տալիս է մեզ նաեւ իւր միսը, ճար-
պը և կաշին: Կաշուից կոշիկներ են կարում,

Ճարպից մոմ ու սապոն շինում: Կովը ծնում է տարին մի անգամ: Նորա ձագին ասում են հորթ կամ մողի: Կովը մի եղջիւրաւոր կենդանի է: Է՞լ ինչ եղջիւրաւոր կենդանիներ գիտես: Կովն ու եզը ուտում են արօտ, յարդ և առոյտ: Երբ ուտում են կշտանում, պառկում են և որոճում: Նորա որոճող կենդանիներ են: Է՞լ ինչ որոճող կենդանիներ գիտես:

66. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Կով է և կով չի,
Կաթն է տալիս,
Բայց հորթ չունի:
Այս քնչն է:

67. ԶԻ.

Զին մի գեղեցիկ կենդանի է: Երբ նա կառք է ձգում, վիզը կամարի պէս կորացնում է: Մարմինը բոլորակ է, գեղեցիկ և կարճ մազերով ծածկուած: Ոտները բարակ են: Նորա ամբակներին պայտ են գամում, որ նա կարողանայ ամուր կանգնել: Զիի մազերը լինում են սև, գորշ, կարմիր, դեղին կամ աշխտ և սպիտակ:

Զին չի՞ կարող ծիծաղել: Այո, նա ծիծաղում է, խրինջում է, երբ ծառան զարին ձեռին մտնում է ախոռը, երբ նա դաշտումը ուրախ, ուրախ արածում է կամ երբ նա իւր տիրոջ տեսնում է: Բայց երբ է նա իւր ոտներով դոփում գետինը: Նա դոփում է իւր ոտներով, երբ երկար մի բանի սպասում է: Զին ուտում է խոտ, առոյտ, յարդ, խար, վարսակ և գարի: Զին կամ հեծնում են կամ լծում: Նա կարող է ընդոստ գնալ, ՚ի չորս արշաւել և բայլել:

68. ԶԻՆ ԵՒ ԷՇԸ.

Մի ծանր բեռնաւորուած էշի հետ գնում էր մի պարապ ձի: Էշը հառաչում էր իւր ծանր բեռն տակ: Նա ասաց ձիին. «Բո մէջքի վերայ դու ոչինչ չունիս: Ազաչում եմ քեզ, օգնիր ինձ և մի քիչ բեռնիցս վեր առ»: Բայց ձին նախատեց նորան ասելով. «Դու սարսափելի ծուլ ես: Ուրիշին քնչ պարտքն է քո բեռնդ տանել»: Էշը կրկին աղաչեց. «Ինձանում էլ ոյժ չի մնացել: Եթէ Աստուած կը սիրես, օգնիր ինձ. թէ չէ այս րոպէիս կընկնեմ և հոգիս կը տամ»: Բայց ձին էլի չկատարեց նորա խնդիրը: Էշը ընկաւ և շունչը փչեց: Բոլոր բեռնը այժմ ձիին բեռնեցին, դուրս վերայ էլ յաւելացրին էշի կաշին:

69. ԴԱՇՏ.

Մենք շատ անգամ ենք գնացել դաշտ զբօսնելու: Այնտեղ մենք տեսել ենք արտեր ու բան-

ջարանոցներ: Արտերումը բանում են զանազան արմախք, իսկ բանջարանոցներում կարտոփիլ, բողկ, բակլայ, լոբի, մաշ, սիսեռ. և ուրիշ շատ կանաչեղէն: Բայց այս ամենը լինն ըստ ինքեան չի բանում, այլ գիւղացիք են ցանում ու տընկում: Սակայն նոցա ցանածն ու տնկածը չէր աճիլ ու չէր հասնիլ, եթէ բարերար Աստուածը չցօղէր նոցա վերայ անձրևի ջուրը և չուղարկէր նոցա արեգակի լոյսը:

70. ԱՐՏ.

Դաշտումը գիւղացիք ցանում են չորս տեսակ արմախք. ցորեն, գարի, վարսակ ու կորեկ: Քանի որ նոքա կանաչ են, խոտի շատ նման են: Նոքա էլ սորա պէս ունին մի դատարկ ցօղուն և նեղ ու երկայն տերևներ: Նոցա ցօղունն էլ ունի կապեր: Բայց երբ նոքա բաւականին բարձրանում են, նոցա ցօղունի ծայրին բանում են հասկեր, որոնց մէջ գտնւում են արմախքը կամ սերմերը: Երբ արտը հասնում է, հնձում

են, հնձածը կատում են, աղում և շինում ալիւր: Արտերից կերակուր են ստանում նաև մեր ընտանի կենդանիները: Նոքա շատ սիրում են յարդը: Արտերի մէջ բնակւում են նաև մի քանի թռչուններ ու կենդանիներ, ինչպէս են օրինակ. արտոյտը, լորը, կաքաւը և նապաստակը:

71. ԾԻՏՆ ՈՒ ԱՐՏԱՏԵՐԸ.

Մի ծիտ մի արտում բուն էր դրել և ճտտահանել: Մի օր արտատէրը եկաւ, արտի գլխին կանգնեց և ասաց. «Արդէն հնձելու ժամանակն է, վաղը պիտի կանչ անեմ և դամ հնձեմ»: Երբ ծիտը յետ եկաւ տուն, ճտերը ասացին. «Շուտ արա, եկ այստեղից դուրս գանք ու փախչենք. այսօր արտատէրը եկաւ այսպէս ու այսպէս ասաց»: Մայրը պատասխանեց. «Մի վախէք, քանի որ նա ուրիշի յուսովն է, մենք այստեղ երկար կը կենանք»:—Մի քանի օրից յետոյ արտատէրը կրկին եկաւ և ասաց. «Զէ, չեղաւ: Արտիս ժամանակը անցնում է, հասկերը չորացել են և ցորենը թափւում է: Վաղը պիտի մարդիկ վարձեմ և դամ հնձեմ»: Երբ մայրը յետ եկաւ տուն, ճտերը պատմեցին, թէ այսօր էլ եկաւ արտատէրը և այսպէս ու այսպէս ասաց: «Մի վախէք, պատասխանեց մայրը, քանի

որ նա ուրիշի յուսովն է, մենք այստեղ երկար
կը կենանք»։—Մի բանի օրից յետոյ արտատէրը
կըրկին եկաւ և ասաց. «Ձէ, էլի չեղաւ։ Ճարն
այն է, որ վաղը ես, իմ որդիս և իմ կինս մարդը
մի մանգաղ վեր առնենք և գանք հնձենք»։
Երբ մայրը վերադարձաւ, ճտերը պատմեցին,
թէ այսօր էլ եկաւ արտատէրը և այսպէս ու
այսպէս ասաց։ Մայրը պատասխանեց։ «Այժմ,
երբ նա իւր բանը իւր ձեռքովն է ուզում բռնել,
վախ կայ. վեր կացէք, փախչենք այստեղից»։
Այդ ժամանակն էլ ճտերը արդէն շահացել էին։
Վեր են կենում, թռչում գնում։

72. ԼՈՒԻ.

Լորին բնում է բանջարանոցում։ Նորա հա-
տիկները գտնւում են մի երկայն ու կանաչ պա-
տեանի մէջ։ Պատեանը նոցա տնիկն է։ Այնտեղ
նոցա համար ապահով է և տաք։ Նա նրանց
պաշտպանում է անձրևից և խանձող արեւից։
Պատեանը իմ երկու մատիս չափ երկայն է և
ունի մի մատի լայնութիւն։ Երկու կողմից նա
ունի մի մի կարան, առջևից մի սուր պտուկ,
ետևից մի կարճ կոթ։ Այս ցեցի լորի և թուփի
լորի։ Ցեցինը խայտախարիւ է, թուփինը սպի-
տակ։ Լորու հատիկը ունի մի կեղև և մի միջուկ։

73. ԱՆՏԱՌ.

Ինչ գեղեցիկ է անտառը։ Ինչքան որ ներս
ես գնում, այնքան էլ խոր լռութիւն է տիրում։
Քո շուրջդ, բայց այնքան էլ գեղեցիկ է լինում։
Այնտեղ դու կը տեսնես բարձր ծառեր, օրի-
նակ. կաղնի, հացի, բարդի, լորի, թեղի, թե-
ղոշի, ճապկի։ Ծառերի միջով երևում է կա-
պոյտ երկինքը։ Ճիւղերի վերայ ճռուողում են
թռչունները։ Բայց անտառում կան նաև թու-
փեր։ Ծառերի տակ, խիտ թուփերի մէջ, բնակ-
ւում են շատ կենդանիներ. նապաստակ, աղուէս,
այծեամն ու եղջերու։ Անտառում բնակւում են
նաև գիշատող գաղաններ, ինչպէս են գայլը և
արջը։

74. ԿԱՂԻՆ.

Այս երկու տեսակ կաղին. խոզկաղին և ար-
քայակաղին։ Խոզկաղինը խոզերն են ուտում,
արքայակաղինը մենք։ Արքայակաղինը բոլորակ
է և նստած է լինում մի կանաչ առամնաւոր
մասնոցի մէջ։ Նորա փեճեկը սկզբումը սպի-
տակ է լինում. բայց երբ հասնում է, դառնում
է գորշ։ Փեճեկի մէջ գտնւում է միջուկը։ Ես

շատ սիրում եմ միջուկը. նա համեղ է լինում: Կաղինի մէջ երբեմն լինում է նաև որդը, որ ուտում է միջուկը: Նա բսնում է թուփերի վերայ: Երեխաները գնում են անտառ, կաղին բաղում և բերում իւրեանց մօրը:

75. ԳՍՅԼ.

Գայլը մի մեծ շան չափ է և նորա պէս էլ ուժեղ: Նա աչքածակ է. ինչքան ուտէ, չի կշտանար: Երբ նա բաղցած է, յարձակում է ամեն մի կենդանու վերայ, որին նա կարող է յաղթել: Գայլը մի գիշատող գազան է: Ամառը նա միայնակ է գնում որսի, իսկ աշնան և ձմեռը խումբերով: Գայլը երբեմն ոչխարներ է փախցնում հօտերից և ուտում: Այդ պատճառաւ հովիւները իւրեանց մօտ պահում են գամիռ շներ: Գայլը յարձակում է մինչև անգամ ձիանց, կովերի, եզների ու եղջերուների վերայ: Բայց սրանք կարողանում են լաւ պաշտպանուիլ իւրեանց սմբակներով ու եղջիւրներով: Գայլը մարդից վախում է: Բայց երբ շատ բաղցած է լինում, նա չի վախենում մինչև անգամ որսորդներից:

76. ՍՍԱԽՈՍ ՀՈՎԻԻԸ.

Մի հովիւ սովորութիւն էր արել խաբել իւր ընկերներին: Շատ անգամ նա երկիւղալի ձայնով կանչում էր. «Գայլը եկաւ, գայլը եկաւ»: Բայց երբ միւս հովիւները վազում էին օգնութեան գալիս, նա ծաղրում էր և ծիծաղում նոցա վերայ:

Մի օր էլ մի գայլ իսկապէս յարձակուեցաւ նորա հօտի վերայ: Նա սկսեց առաջուկ պէս աղաղակել. «Գայլը եկաւ, գայլը եկաւ»: Նորա ընկերները կարծելով թէ նա էլի խաբում է, տեղերիցը չշարժուեցան: Գայլը ընկաւ նորա հօտի մէջ և պատառոտեց ոչխարներին:

Ասած է. «Սուտ ասողի տունը կրակ ընկաւ, ոչ ոք չհաւատաց»:

77. ՍՍՅԼ.

Սայլը ունի երկու անիւ, մի սեռն, մի աւարը և երկու կող: Սեռնի իւրաքանչիւր ծայրին կայ մի անիւ: Անիւը ունի մի գունդ, շատ սուր և մի շրջապատ: Աւարը ունի երկու թև, երկու կոփ, մի գլխամէր և մի գիմհար: Աւարքի թևերը սայլի առաջին միանում են և կազմում մի սուր անկիւն: Գլխամէրից լծում են եզները: Խոնչու համար է գիմհարը: Իւրաքանչիւր թև ունի երկու ատամն: Այս ատամների

մէջ է հոլովում անիւների սեռնը: Կոփերի
վերայ կանգնած են սայլի կողերը: Սայլի կո-
ղերը ունին չորս ցից, երկու երկայն ձող կամ
թառ և շատ ճաղեր:

78. ՀԱՆԵԼՈՒԿ.

Չորս եղբայր կայ.

Միմեանց ետեւից վազում են,

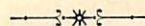
Բայց միմեանց չեն հասնում:

Այս քնչն է:

II ՄԱՍՆ.

ԴԷՔԱԹՆԵՐ

ՈՍԿԻ ԱՍՏՂԵՐ.

1. Կար, չը կար մի փոքրիկ աղջիկ. դորա հայրն ու
մայրը մեռել էին:

2. Նա շատ աղքատ էր. տուն չունէր որ մէջը
բնակուէր, անկողին չունէր որ մէջը քնէր. նորա ունեցած
չունեցածը իւր վրայի գգեստներն էին ու մի կտոր հաց, որ
բռնած ունէր իւր ձեռին: Եւ որովհետեւ նա այժմ բոլորովին
միայնակ էր մնացել, գլուխ վեր առաւ գնաց, մտածելով, որ
ողորմած Աստուածը իրեն կ'օգնէ:

3. Ճանապարհին նորա առաջը դուրս եկաւ մի ծեր
մարդ և ասաց. «Քույրիկ, փոքր ինչ հաց տուր ինձ, ես շատ
քաղցած եմ»: Փոքրիկ աղջիկը իւր բոլոր հացը տուաւ նո-
րան ու գնաց: Գնաց, գնաց, նորա առաջը դուրս եկաւ մի
երեխայ և ասաց. «Քույրիկ, տուր ինձ քո գտակըդ, իմ գլու-
խս մըսում է»: Աղջիկը վեր առաւ իւր գտակը և տուաւ
նորան: Եւ երբ մի փոքր ինչ էլ յառաջ գնաց, եկաւ էլի
մի երեխայ, որ վերարկու չունէր: Փոքրիկ աղջիկը հանեց

իւր վերարկուն տուաւ նորան ու գնաց: Նորա առաջը դուրս եկաւ մի աղջիկ, որ պարեգօտ չունէր իւր վերայ և ասաց. «Տո՛ւր ինձ քո պարեգօտը»: Նա էլ հանեց իւր պարեգօտը և տուաւ նորան: Ի վերջոյ նա հասաւ մի մեծ անտառ: Այստեղ արդէն սկսել էր մթնանալ, յանկարծ դուրս եկաւ մի ուրիշ աղջիկ էլ և խնդրեց մի շապիկ: Առաքինի աղջիկը մտածեց. «Արդէն մութ է, ինձ այստեղ ոչ ոք չի տեսնիլ. ես իմ շապիկս էլ կը տամ»:

4. Երբ նա այսպէս կանգնած էր և ոչինչ չունէր իւր հագին, յանկարծ երկնքից վայր թափուեցան աստղերը մի մի ոսկի դարձած: Պոցա հետ նա ստացաւ նաև նոր զգեստներ: Հաւաքեց ոսկիները, հագաւ նոր զգեստները և շատ հարստացաւ:

2. ԶԱՄԱՆՈՎ ՓԼԱԻ:

1. Եղել է, չի եղել մի փոքրիկ աղջիկ, որ ապրում էր իւր մօր հետ միասին: Նոքա ուտելու ոչինչ չունէին և մեծ քաղցածութիւն էին քաշում: Աղջիկը գլուխ վեր առաւ գնաց. Գնաց, գնաց, հասաւ մի անտառ: Այստեղ նորան պատահեց մի պառաւ կին: Նա իմանում էր, որ աղջիկը շատ աղքատ է, մեծ քաղցածութիւն է քաշում: Այդ պատճառաւ նորան մի պուտուկ ընծայեց և ասաց. «Եթէ դու այս պուտուկին ասես. «Պուտո՛ւկ, եփէ», նա իսկոյն քեզ համար կ'եփէ լաւ քաղցր չամչով փլաւ: Բայց եթէ դու ասես, «Պուտո՛ւկ, դադարիր», նա կը դադարէ, էլ չի եփիլ»:

Աղջիկը վեր առաւ պուտուկը և բերաւ տուն՝ իւր մօրը: Այժմ նոքա էլ քաղցածութիւն չէին քաշում. երբ ուզում էին, ուտում էին չամչով փլաւ:

2. Մի անգամ աղջիկը գնաց հիւր և մայրը մնաց միայնակ:

Որովհետեւ նա քաղցած էր՝ ասաց. «Պուտո՛ւկ, եփէ»: Բայց մոռացել էր, որ յետոյ հարկաւոր էր ասել, «Պուտո՛ւկ, դադարիր»: Այդ պատճառաւ պուտուկը եփում էր ու եփում: Փրլաւ սկսեց պուտուկից դուրս թափուիլ. փոքր առ փոքր լցրաւ խոհանոցը, ամբողջ տունը, փողոցը, ի վերջոյ քաղաքի բոլոր տները, մնաց միայն մի տուն: Ոչ մի մարդ չէր կարողանում ագառուիլ:

3. Ի վերջոյ աղջիկը տուն եկաւ և կանչեց. «Պուտո՛ւկ, դադարիր»: Իսկոյն պուտուկը դադարեց:

3. ԶԱՆԱՍԻՐ ՈՒ ԾՈՅԼ ԱՂՋԻԿԸ:

1. Կար, չկար մի կին: Սա ունէր երկու աղջիկ: Սոցանից մէկը ջանասէր էր, միւսը ծուլ: Բայց կինը այս ծուլին առաւել էր սիրում, քան ջանասէրին: Այդ պատճառաւ նա տանը բոլոր գործը անել էր տալիս միւս աղջկան: Խեղճ աղջիկը ամէն օր նստած դաշտում, մի ջրհորի մօտ, այնքան թել էր մանում, որ մատները արիւնոտում էին: Մի անգամ նորա իւրիկը էլի արիւնոտուեցաւ. նա կռացաւ և ցանկանում էր իւրիկը ջրհորումը լուանալ: Բայց իւրիկը ձեռիցը դուրս ևողաց և ընկաւ ջրհորի մէջ: Աղջիկը սկսեց լաց լինել, վազեց մօր մօտ և ասաց. «Մայրիկ, իւրիկը ձեռիցս դուրս սողաց և ընկաւ ջրհորի մէջ»: Մայրը բարկացաւ և ասաց. «Ինչպէս որ իւրիկը ձգել ես ջրհորի մէջ, այնպէս էլ գնա՛ ու հանիր»:

2. Աղջիկը յետոյ դարձաւ դէպի ջրհորը և չէր իմանում թէ ինչ անէ: Երկիւղից թռաւ ջրհորի մէջ որ իւրիկը որոնէ: Նա այստեղ ուշաթափուեցաւ, և երբ կրկին ուշքի եկաւ, տեսաւ որ ինքը գտնւում է մի գեղեցիկ մարգագետնի վերայ: Մարգագետնով գնաց, գնաց, հասաւ մի հացով լիքը

Թոնրի: Հացերը սկսեցին կանչել: «Ա՛խ, հանիր մեզ այստեղից, թէ չէ մենք կայրուինք»: Նա վեր առաւ հացահանը և բոլոր հացերը հանեց թոնրից:

3. Յետոյ իւր ճանապարհը շարունակեց: Գնաց, գնաց, հասաւ մի ծառի, որի ճիւղերից կախ կախ էին ընկած շատ խնձորներ: Այդ ծառը աղաղակեց. «Ա՛խ, շաղահարկի ինձ իմ խնձորներս բոլորեքեանք էլ հասած են»: Նա այնքան շաղահարեց ծառը, մինչև որ բոլոր խնձորներն էլ թափուեցան: Աղջիկը հաւաքեց բոլորը մի տեղ և գնաց իւր ճանապարհը:

4. Վերջը հասաւ մի փոքրիկ տան: Պատուհանից դուրս էր նայում մի պառաւ կին: Եւ որովհետեւ նա ունէր մեծ մեծ ատամներ, աղջիկը շատ վախեցաւ և ուզում էր փախչել: Բայց պառաւ կինը կանչեց: «Ինչք ես վախում, իմ սիրելի երեխայ. մնա իմ մօտ: Եթէ դու իմ ամեն բանս կատարես, ես քեզ լաւ կը վարձատրեմ: Միայն դու ամեն օր իմ անկողինս պիտի լաւ թափ տաս, այնպէս որ փետուրները երկինքը թռչկոտեն»:

5. Որովհետեւ կինը այսպէս լաւ խօսեց, աղջիկը համաձայնեց և մտաւ նորա մօտ աղախին: Ինչ որ պառաւ կինը ուզում էր, աղջիկը խսկոյն բոլորն էլ կատարում էր: Նա այնպէս թափ էր տալիս պառաւի անկողինը, որ փետուրները ձիւնի պէս թռչկոտում էին ամեն կողմ: Ուստի և կինը նորան շատ սիրում էր. ոչ մի վատ բառ չէր ասում և ամեն օր տալիս էր նորան տապալած ու խորոված:

6. Շատ չ'անցաւ, աղջկայ սիրտը ուզեց լետ դառնալ իւր հայրենիքը: Շատ մտածեց, քիչ մտածեց, վերջը ասաց պառաւ կնոջ. «Թէև ինձ համար այստեղ շատ լաւ է, այսուամենայնիւ ես չեմ կարող այստեղ երկար մնալ. ես կրկին ուզում եմ գնալ մօրս ու քրոջս մօտ»: Պառաւ կինը ասաց. «Շատ ապրես, որ դու քո հօրդ տունը չես մոռանում: Եւ որովհետեւ դու ինձ այդպէս լաւ ծառայեցիր, ես ինքս քեզ կը տանեմ այնտեղ»: Նա բռնեց նորա ձեռից և տարաւ: Գնացին, գնացին, հասան մի մեծ դռան: Դուռը բացուեցաւ

և երբ աղջիկը ուզեց անցնել, վերեւից առտտ ոսկի անձրեւ եկաւ, և ոսկիները աղջկան չորս կողմից կախ կախ եղան: «Այդ բոլորը ահա ես քեզ եմ պարգևում», ասաց պառաւ կինը, «որովհետեւ դու շատ ջանասէր էիր. ահա քեզ և քո իլիկը»:

7. Պառաւ կինը այդ ասաց թէ չէ, դուռը փակուեցաւ աղջիկը աչքը փակեց, բացաւ և ինքն իւրեան գտաւ իւրեանց տան մօտ: Երբ ներս մտաւ իւրեանց բակը՝ աքաղաղը կանչեց.

«Ծուրրուդո՛ւ,»

Մեր ոսկի աղջիկը տուն եկաւ»:

Աղջիկը մտաւ տուն իւր մօրը մօտ, և որովհետեւ նա ոտից մինչև գլուխ ոսկուով ծածկուած էր, մայրն ու քոյրը նորան ուրախութեամբ ընդունեցին:

8. Աղջիկը պատմեց ինչ որ նրա գլխովը անցել էր: Երբ մայրը այդ լսեց, անպատճառ ուզեց, որ իւր ծոյլ աղջիկն էլ հարստանայ: Ուստի սա էլ գնաց այն ջրհորի մօտ, նստեց և թել մանեց: Որպէս զի իլիկը արիւնտուտի, ծակեց իւր մատը: Յետոյ ձգեց իլիկը ջրհորի մէջ և ինքն էլ թող եղաւ, ընկաւ նորա մէջը:

9. Նա նոյնպէս ուշաթափուեցաւ, կրկին ուշքի եկաւ և ինքը իւրեան գտաւ միւսնոյն մարգագետնի վերայ: Մարգագետնով գնաց և հասաւ թոնրին: Հացերը կանչեցին. «Ա՛խ, հանիր մեզ այստեղից, թէ չէ մենք կ'այրուինք»: Բայց ծոյլ աղջիկը պատասխանեց. «Հա, հենց այդ էր մնացել, որ դամ ձեզ հանեմ և զգեստներս աղտոտեմ. մնացէք թոնրի մէջ». ասաց ու գնաց:

Շուտով հասաւ նա խնձորի ծառին: Սա սկսեց կանչել՝ «Ա՛խ, շաղահարկի ինձ, շաղահարկի ինձ, բոլոր խնձորներս էլ հասած են»: Բայց աղջիկը պատասխանեց. «Այո՛, շատ լաւ ես ասում. հենց էն է, եկի ու շաղահարեցի. ապա որ մէկը իմ գլխիս ընկնէ». ասաց ու գնաց:

Երբ հասաւ այն պառաւի տանը, նա չվախեցաւ, որով-

հետեւ արդէն լսել էր նորա մեծ մեծ ատամների մասին, և մտաւ նորա մօտը աղախին։

10. Առաջին օրը ինքը իւրեան ստիպեց, ջանասէր եղաւ և միշտ լսում էր պառաւ կնոջ խօսքին, որովհետեւ նա ցանկանում էր շատ ոսկի ստանալ։ Բայց երկրորդ օրը սկսեց ծուլանալ։ Երրորդ օրը չէր ուզում առաւօտեան վաղ վեր կենալ։ Պառաւ կինը շուտով ձանձրացաւ նորանից և էլ չուզեց իւր մօտը պահել։ Ծուլ աղջիկը ուրախացաւ, որովհետեւ կարծում էր, թէ այժմ ոսկի անձրեւ պիտի գայ իւր վերայ։ Պառաւ կինը նորան էլ տարաւ դռան մօտ։ Բայց դռնովը անցնելիս փոխանակ ոսկու նորա վերայ թափուեցաւ մի կաթսայ լիքը կուպրը։ «Այս է քո արած ծառայութեանդ վարձը», ասաց պառաւ կինը և դուռը փակեց։ Երբ ծուլ աղջիկը տուն եկաւ, աքաղաղը կանչեց.

«Ծուլորուզ՛ւ,

Մեր կուպրոտ աղջիկը տուն եկաւ»։

Եւ աղջիկը մնաց կուպրոտ, քանի ապրում էր։

4. ՅԱՐԴԻ ԶՈՂՈՒՆ, ԿՐԱԿ ՈՒ ԼՈՒԲԻ։

1. Եղել է, չի եղել մի պառաւ գիւղացի կին։ Նա մի օր ուզեց լոբեսպաս եփել։ Վեր առաւ մի բուռը յարդ, վառեց և նորա վերայ դրաւ ցախ ու փայտ։ Այժմ երբ նա ուզում էր լոբին կաթսայի մէջ ածել, նոցանից մէկը ընկաւ մի յարդի ցօղունի մօտ։ Շուտով խանձողից մի կտոր կրակ էլ փլուեցաւ և ընկաւ դոցա մօտ։

2. Յարդի ցօղունը ասաց. «Սիրելի բարեկամներ, որտեղից էք դուք գալիս»։ Կրակը պատասխանեց. «Ես խանձողից թռայ ու ընկայ այստեղ. եթէ ես այսպէս արած չը լինէի, մոխիր կը կտրէի»։ Լոբին ասաց. «Ես էլ այն տեղից եմ գալիս. եթէ պառաւ կինը ինձ էլ ձգած լինէր կաթսայի մէջ, այժմ ես եփուած կը լինէի ու սպաս դարձած, ինչպէս

և իմ ընկերները»։ «Իսկ ես», ասաց յարդի ցօղունը, «կ'այրուէի ու մոխիր կը կտրէի, եթէ ես էլ չընկնէի յատակի վերայ. իմ բոլոր եղբօրցս պառաւ կինը ձգեց կրակի մէջը, վաթսունին միանգամից այրեց»։ «Ուրեմն թնչ պիտի անենք մենք այժմ», հարցրաւ կրակը։ «Մենք միմեանց հետ եղբայր կը դառնանք», ասաց լոբին, «միասին կը չոգենք, կը գնանք մի օտար երկիր»։

3. Բոլորեքեանք հաւանեցին և իսկոյն ճանապարհ ընկան։ Գնացին, գնացին ու եկան, հասան մի փոքրիկ առուի։ Եւ որովհետեւ նորա վերայ կամուրջ չ'կար, չէին իմանում թէ ինչպէս անցնեն այդ առուով։ Յարդի ցօղունն ասաց. «Սպասեցէք, ես ձեզ կ'սեմ թէ ինչպէս անցնենք. ես թէկն կ'ընկնեմ և առուի վրայ կամուրջ կը շինեմ, իսկ դուք ինձանով կանցնէք միւս կողմը»։

4. Այդպէս ահա յարդի ցօղունը պառկեց և ջրի վերայ մի կամուրջ շինեց։ Կրակը եկաւ և նորա վրայով սկսեց շուտ շուտ վազել։ Բայց երբ նա եկաւ, հասաւ մէջ տեղը, սիրտը վախ ընկաւ ու կանգնեց։ Այդ ժամանակը յարդը սկսեց այրուիլ, կոտրուեցաւ, երկու բաժին եղաւ և ընկաւ առուի մէջ։ Կրակը նորա ետեւից ինքը դրմփաց և ընկաւ ջրի մէջ, փշփշաց, թշթշաց ու հանգաւ։

5. Լոբին, որ դեռ ևս մնացել էր կանգնած ափի մօտ, այնքան ծիծաղեց դորա վերայ, որ ճաքճքոտեց։ Նա էլ կը մեռնէր, եթէ մի դերձակ հասած չը լինէր։ Երբ նա լոբուն տեսաւ, բերաւ թել ու ասեղ և կարեց նորա ճաքճքոտած կաշին։ Բայց որովհետեւ դերձակը գործ էր դրել սև թել, ուստի և այդ ժամանակից սկսած բոլոր լոբիները ունին մի սև կար։

5. ԱՔԱՂԱՂԸ ԵՒ ՀԱԻԸ.

1. Եղել է, չի եղել մի աքաղաղ և մի հաւ։ Մի անգամ աքաղաղը ասում է հաւին. «Այժմ կաղինը հասել է,

արի գնանք և սի լաւ ուտենք»։ Հաւը համաձայնեցաւ. նոքա երկոքեան միասին գնացին անտառ։ Գեղեցիկ օր էր. մինչև երեկոյ լաւ կերան, խմեցին։ Այժմ կամեցան տուն դառնալ։ Բայց այնքան կերել էին, որ չափազանց ծանրացել էին։ Ինչ պիտի անէին այժմ. մէկը մի մեծ պարոն էր, միւսը մի մեծ տիկին. խնչպէս կարելի էր ոտով տուն դառնալ։ Կադնու կեղևից աքաղաղը սկսեց մի փոքրիկ կառք շինել։ Երբ շինեց պրծաւ, հաւը միջին նստեց և ասաց աքաղաղին. «Ի՞նչ լծուի՞ր կառքին և ինչ տուն տար»։ Բայց աքաղաղը դժգոհութիւն յայտնեց և ասաց. «Փոխանակ որ ես քո ձիդ դառնամ, առաւել լաւ է ես միայնակ լետ կը դառնամ տուն։ Ես կառքի առաջին կը նստեմ և կառապան կը դառնամ»։

2. Երբ նոքա այգալէս միմեանց հետ վիճում էին, եկաւ մի բադ ու բարկացած ասաց. «Ո՞վ է ձեզ թոյլ տուել գալ իմ կաղնի լեռնս. սպասեցէք. ես ձեզ ցոյց կը տամ». ասաց ու յարձակուեցաւ նոցա վերայ և ուզում էր աքաղաղին կտկտել։ Բայց աքաղաղն էլ նորա ասածներէն չէր. թռաւ, նստեց բադի մէջքին և տուր, հա՛ տուր, կտցեց նորան սարսափելի կերպով։ Բադը սկսեց խնդրել, աղաչել և ուրախութեամբ համաձայնեցաւ լծուել ու ձգել կառքը։ Աքաղաղը հաւին նստացրաւ կառքի մէջ, ինքը նըստեց կառապանի տեղը և սկսեց անդադար կանչել. «Վազիր, բադ, վազիր, ինչքան կարող ես»։

3. Երբ նոքա փոքր ինչ գնացին, պատահեցան մի ասեղի ու մի գնդասեղի, որոնք գնում էին ոտով։ Նոքա կանչեցին աքաղաղին. «Սպասեցէք մի քիչ, շուտով կը մթնանայ և մենք էլ չենք կարող լաւաջ գնալ. խնդրում ենք, եթէ Աստուած կը սիրէք, վեր առէք մեզ ձեզ հետ»։ Աքաղաղը ասաց. «Որովհետեւ դուք այգքան փոքրիկ էք և քիչ տեղ է հարկաւոր ձեզ, կարող էք նստել. միայն պիտի խոստանաք չը դաչել իմ հաւիկիս ոտին»։

4. Երեկոյին նոքա հասան հիւրանոց, և որովհետեւ գիշերը չէր կարելի ճանապարհ գնալ, ուստի նոքա ներս

գնացին այնտեղ գիշերը անցկացնելու։ Հիւրանոցի տէրը առաջ չէր ուզում նոցա ներս ընդունել, բայց վերջը, երբ աքաղաղը նորան ասաց, թէ դու իբրեւ վարձ կըստանաս հաւի ածած ձուն, նա թոյլ տուաւ նոցա գիշերելու։ Այստեղ նոքա ընթրիք կերան ու պառկեցին քնելու։

5. Միւս առաւօտեան վաղ, երբ բոլորեքեանք դուքնած էին, աքաղաղը արթնացրաւ հաւին. սա ձու ածեց, կոտրեց և երկոքեան կերան միասին, իսկ կեղևը ձգեցին կրակարանի մէջ։ Յետոյ նոքա գնացին ասղի մօտ, արթնացրին ու խոթեցին հիւրանոցի տիրոջ աթոռի մէջ. իսկ գընդասեղը—նորա երեսուրեքի մէջ և փախան գնացին։ Բադը, որ քնած էր բակումը, լսելով նոցա դուրս գնալու ձայնը, մտաւ աղբիւրի մէջ և լողալով փախաւ գնաց։

6. Գորանից մի երկու ժամ յետոյ արթնացաւ հիւրանոցի տէրը, վեր կացաւ, հագնուեցաւ, լուացուեցաւ և ուզում էր երեսը սրբել, բայց յանկարծ գնդասեղը ճանկեց նորա մի ականջից մինչև միւս ականջը։ Յետոյ նա գնաց խոհանոց և ուզում էր ծխափողը վառել։ Բայց երբ նա եկաւ կրակարանի մօտ, ձուի կեղևները տրաքտրաքուեցան և նորա երեսին դպան։ Գորա վերայ բարկացաւ նա և ուզում էր աթոռի վերայ նստել, բայց շուտով ցատկեց նա իւր տեղից և աղաղակեց «ո՛հ», որովհետեւ ասեղը նորան ծակել էր։

7. Նա առաւել չարացաւ այժմ և մտածեց. «Այս այն հիւրերն են արել, որոնք երէկի երեկոյ այնքան ուշ եկան հիւրանոցս»։ Նա գնաց նրանց որոնելու, բայց նոքա արդէն ծլկհել էին։ «Այսուհետեւ, ասաց նա, ես այլ ևս չեմ ընդունիլ այնպիսի հիւրերին, որոնք ուտում են, խրմում, ոչինչ չեն հատուցանում և շնորհակալութեան տեղ ինչ վնասում էլ են»։

6. ՀԱԻԻ ՄԱՀՆ.

1. Մի ուրիշ անգամ հաւը աքաղաղի հետ էլի գնացին կաղնի լեռնը։ Նոքա միմեանց խօսք էին տուել իւրաքան

չիւր կաղնի միջուկ եղբայրաբար բաժանել միմեանց մէջ։ Հաւը գտաւ մի մեծ կաղին և ուզեց միայնակ ուտել։ Բայց միջուկը այնքան մեծ էր, որ մնաց նորա կոկորդում։ Հաւը սկսեց կանչել. «Ա՛խ, սիրելի աքաղաղ, խնդրում եմ քեզ, վազիր, փոքր ինչ ջուր բեր, թէ չէ ես կը խեղդուեմ»։

2. Աքաղաղը շուտ շուտ վազելով գնաց ջրհորը, բայց սա շատ հեռու էր։ Երբ աքաղաղը ջուր բերաւ կաղնի լեռը, հաւն արդէն մեռել էր։ Աքաղաղը իւր հաւի մահի վերայ շատ տխրեց և սկսեց բարձր ձայնով լաց լինել։ Սորա վերայ եկան վեց մուկը և շինեցին մի փոքրիկ սալ։ Սալը պատ-
րաստելուց յետոյ մեռած հաւին դրին նորա մէջը և ինքեանք լծուեցին ու տարին հաւին թաղելու։ Աքաղաղը սալապանն էր։

3. Երբ փոքր ինչ յառաջ գնացին, եկաւ աղուէսը և ասաց. «Ո՛ւր ես գնում, աքաղաղ»։—Ես գնում եմ իմ հաւի-
կին թաղելու։—Կարո՞ղ եմ ձեզ ուղեկցել։—«Այո՛, բայց նստիր սալի քամակին, եթէ առաջին նստելու լինիս, իմ ձիանքս չեն կարող տոնել»։—Աղուէսը նստեց սալի քա-
մակին. յետոյ եկան մէկը միւսի յետևից նաև գալլը, արջը,
եղջերուն, առիւծը և անտառի բոլոր կենդանիները։

Նոքա բոլորը միասին գնացին, գնացին, ի վերջոյ հա-
սան մի գետի։ «Ի՞նչպէս անցնենք միւս կողմը», հարցրաւ
աքաղաղը։ Ափի վերայ ընկած էր մի յարդի ցօղուն, նա ասաց.
«Ես թէկն կ'ընկնեմ, իսկ դուք իմ վրայով կանցնէք միւս
ափը»։ Երբ մկները բարձրացան ցօղունի վերայ, բոլորեքեան
էլ ընկան գետի մէջ և խեղդուեցան։ Աքաղաղը այժմ չէր
իմանում թէ ինչ անէ։ Երբ քարը այդ տեսաւ, խղճաց ա-
քաղաղին և ուզեց նորան օգնել. ուստի և պառկեց ջրի վե-
րայ, այն ժամանակը աքաղաղը ինքը սկսեց ձգել սալը։ Բայց
հենց որ սալը բարձրացաւ ու հասաւ գագաթին, պրանուեցաւ
և բոլոր կենդանիները ընկան գետի մէջ և խեղդուեցան։
Աքաղաղը մնաց միայնակ իւր մեռած հաւի հետ։ Նա մի
գերեզման փորեց, նորան դրաւ մէջը և հողով ծածկեց։

Գերեզմանի վրայ կանգնած աքաղաղը այնքան լաց եղաւ, որ
վերջը ինքն էլ մեռաւ։ Այսպէս բոլորեքեանք էլ մեռան։

7. ԳԱՅԼԸ ԵՒ ԵՕԹԸ ՈՒԼԸ.

1. Եղել է չի եղել մի այժմ։ Նա ունէր եօթը փոքրիկ
ուլ և շատ սիրում էր իւր ուլիկներին. այնպէս էր սիրում,
ինչպէս մայրն է սիրում իւր երեխաներին։ Մի օր նա ուզում
էր գնալ անտառ և իւր ուլիկներին համար արօտ բերել։ Բայց
գնալուց առաջ կանչեց իւր ուլիկներին և ասաց. «Սիրելի
որդիքս, ես պիտի գնամ անտառ, զգոյշ կացէք, եթէ գալլը
ներս մտնելու լինի, ձեզ բոլորեցուէց կ'ուտէ։ Նա շատ խո-
րամանկն է. բայց դուք նորան կը ճանաչէք նորա կոպիտ
ձայնից և սև ոտներից»։ Ուլիկները ասացին. «Սիրելի մայրիկ,
մենք շատ զգոյշ կը լինինք, սիրտդ հանգիստ պահիր, ուր
ուզում ես գնալ»։ Մայրը մկկաց ու գնաց։

2. Շատ անցաւ, քիչ անցաւ, յանկարծ մէկը դուռը
թխկթխկացրաւ ու կանչեց. «Դուռը բացէք, իմ սիրելի երե-
խաներ, ձեր մայրը եկել է և ձեզ համար բան է բերել ու-
տելու»։ Բայց ուլիկները լսելով նորա կոպիտ ձայնը, իմա-
ցան որ նա գալին է։ «Մենք դուռը չենք բանալ, պատաս-
խանեցին նորանք, դու մեր մայրը չես. նորա ձայնը բարակ
է ու քնքոյշ, իսկ քո ձայնդ կոպիտ է ու բիրտ, դու գալին ես»։

3. Գալլը տեսաւ, որ նորան ճանաչեցին, գրնաց մի
մանրավաճառի մօտ և մի մեծ կտոր կաւիճ գնեց։ Նա այդ
կաւիճը կերաւ և դորանով իւր ձայնը բարակացրաւ։ Յետոյ
լետ եկաւ, ծեծեց դուռը ու կանչեց. «Դուռը բացէք, իմ
սիրելի երեխաներ, ձեր մայրը եկել է և ձեզ համար բան է
բերել ուտելու»։ Բայց գալլը իւր սև թաթերը դրել էր պա-
տուհանի վերայ։ Այդ տեսան ուլիկները և աղաղակեցին.

«Մենք չենք բանալ, մեր մօր ոտները սև չեն, ինչպէս քոնը. դու գայլն ես»:

4. Գայլը վազեց գնաց հացարարի մօտ և ասաց. «ոտս ծակել եմ, փոքր ինչ խմոր քսիր»: Երբ հացարարը նորա թաթին խմոր քսեց, վազեց գնաց ջրաղացպանի մօտ և ասաց. «Մի քիչ ալիւր ցանիր իմ թաթիս»: Ջրաղացպանը ասաց. «Ես այդ չեմ անիլ, դու ուզում ես մէկին խաբել»: «Եթէ չանես քեզ կուտեմ». պատասխանեց գայլը: Ջրաղացպանը վախեցաւ և նորա թաթի վերայ ալիւր ցանեց:

5. Այժմ այդ չարագործը երրորդ անգամ գընաց, ծեծեց դուռը և ասաց. «բացէք դուռը, երեխաներ, ձեր մայրը տուն է եկել և անտառից ձեզ համար բան է բերել: Ուլիկներն ասացին. «Յոյց տուր նախ քօ թաթերդ, որ մենք իմանանք թէ դու մեր սիրելի մայրիկն ես»: Գայլը իւր թաթը դրաւ պատուհանի վերայ և երբ նոքա տեսան որ նա սպիտակ է, դուռը բացին:

Բայց ինչպէս սրտաճաք եղան, երբ գայլը ներս մտաւ: Մի ուլիկ փախաւ թաք կացաւ սեղանի տակ, երկրորդը անկողնում, երրորդը վառարանում, չորրորդը խոհանոցում, հինգերորդը պահարանում, վեցերորդը կոնքի տակ, եօթներորդը պատի ժամացույցի արկղի մէջ: Բայց գայլը նրանց բոլորեցունց էլ գտաւ ու կլանեց, միայն ամենից փոքրիկին չգտաւ, որ թաք էր կացել ժամացույցի արկղի մէջ: Գայլը այդպէս լաւ կշտանալուց լետոյ դուրս գնաց և կանաչ մարգի վերայ, մի ծառի տակ պառկեց ու քուն անցաւ:

6. Դորանից մի քիչ լետոյ այժը անտառից տուն դարձաւ: Ախ, ինչ տեսաւ նա այստեղ: Տան դուռը կրնկան վերայ բաց էր. սեղանը, աթոռները և նստարանները գլխիվայր գլորուած, վերմակն ու բարձերը անկողնից առած ու ցրիւ տուած: Նա որոնեց իւր ուլիկներին, բայց չգտաւ: Սկսեց կանչել մէկը միւսի ետեւից նոցա անունները, բայց ոչոք ձայն չը տուաւ: Վերջապէս երբ հասաւ ամենափոքրիկին,

մի ձայն կանչեց. «Սիրելի մայրիկ, ես թաք եմ կացած ժամացույցի արկղի մէջ»: Այժը հանեց նորան այն տեղից և այժմ նա պատմեց թէ ինչպէս գայլը եկաւ և միւս բոլոր ուլիկներին կերաւ: Դորա վերայ խեղճ այժը շատ տխրեց: Նա իւր ուլիկի հետ դուրս վազեց: Երբ նոքա հասան մարգը, գայլին գտան մի ծառի տակ պառկած: Այժը գայլին ամեն կողմից մի լաւ տնտղեց, տեսաւ որ գայլի փորումը մի բան է շարժուած: «Ախ, Աստուած իմ, ասաց նա, իմ երեխաներս դեռ կենդանի են նորա փորում»:

7. Այժը իւր փոքրիկ ուլիկին ուղարկեց տուն մկրատ, ասեղ ու թել բերելու: Մկրատով նա պատտուեց գայլի փորը: Հենց որ մի ծակ բացաւ, իսկոյն մի ուլիկ գլուխը դուրս հանեց: Երբ ծակը մեծացրաւ, մէկը միւսի ետեւից դուրս պրծան բոլոր վեց ուլիկներն էլ: Բոլորեքեանք շատ ուրախացան: Բայց այժը ասաց. «Այժմ իմ երեխաներ, գնացէք քարեր հաւաքեցէք, բերէք. նոցանով ես պիտի լցնեմ գայլի փորը»: Ուլիկները վազեցին շուտ շուտ քարեր ժողովեցին, բերին և լցրին նորա փորը: Յետոյ այժը շուտ շուտ կարեց նորա փորը, որ նա ոչինչ չիմանայ:

8. Գայլը վերջապէս արթնացաւ. վերկացաւ կանգնեց, և որովհետեւ ծարաւ էր, ուզեց գնալ ջրհորից ջուր խմել: Հենց նա ոտները փոխեց թէ չէ, քարերը սկսեցին նորա մէջ թրխկթրխկալ: Գայլը կանչեց. «Այս քնչ է իմ փորում չխկչխկում. մի թէ կերած ուլիկներս քարեր են դարձել»: Եւ երբ նա հասաւ ջրհորին, ուզում էր ջուր խմել, քարերի ծանրութիւնից չկարողացաւ ինքն իրան բռնել, ընկաւ ջրհորի մէջը և խեղդուեցաւ: Եօթը ուլիկը թաք կացած նայում էին. երբ այդ տեսան, մօտ վազեցին և «գայլը պրծաւ, գայլը պրծաւ» աղաղակելով, ուրախ ուրախ պարում էին ջրհորի մօտ իւրեանց մօր հետ:

8. ԳԱՅԼԸ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍԸ.

1. Եղել է, չի եղել մի գալլ. նա իւր մօտ պահում էր մի աղուէս: Ինչ որ գալլն ուզում էր, աղուէսն իսկոյն անում էր: Մի անգամ երբ նոքա գնում էին անտառով, գալլն ասաց. «Կարմիր աղուէս, ինձ համար մի բան պիտի ճարես ուտելու, թէ չէ քեզ կուտեմ»: Աղուէսը պատասխանեց. «Ես մի գիւղացու տուն գիտեմ. նորա բակումը կայ երկու գառը, եթէ ուզում ես, գնանք նոցանից մէկը բերենք»: Գալլը համաձայնուեցաւ և նոքա գնացին այնտեղ: Աղուէսը գնաց մի գառը բերաւ, տուաւ գալլին և ինքը փախաւ գնաց:

2. Գալլը կլանեց խեղճ գառնուկին, բայց չը կշտացաւ. այդ պատճառաւ նա գնաց փարախը, որ միւս գառն էլ դուրս քաշէ և ուտէ: Բայց որովհետեւ նա այդ շատ անգգուշութեամբ արաւ, գառնուկի մայրն արթնացաւ և սկսեց այնպէս բարձր աղաղակել ու մայել, որ գիւղացիք վազելով եկան այստեղ: Նոքա տեսան գալլին և այնքան ծեծեցին նորան, որ կաղելով փախաւ գնաց աղուէսի մօտ: «Դու ինձ փորձանքի մէջ ձգեցիր, ասաց նա, ես ուզում էի միւս գառնուկին էլ դուրս քաշել, բայց գիւղացիք իմացան և ինձ սաստիկ ծեծեցին»: Աղուէսը պատասխանեց. «Ինչո՞ւ համար դու այդքան աչքածակ ես. ես ի՞նչ անեմ»:

3. Միւս օրը նոքա երկոքեան էլի դուրս եկան որսի: Գալլն ասաց. «Կարմիր աղուէս, մի բան ճարիր ինձ համար ուտելու, թէ չէ քեզ կուտեմ»: Աղուէսը պատասխանեց. «Ես մի գիւղացու տուն գիտեմ. այսօր երեկոյին նորա կինը գաթայ է թխել. գնանք նոցանից առնենք»: Նոքա գնացին այնտեղ: Աղուէսը հոտ քաշելով գտաւ գաթաները, առաւ նոցանից վեց հատ և բերաւ գալլին: «Ահա, առ ու լափիր», ասաց աղուէսը և գնաց իւր ճանապարհը:

4. Գալլը մի ակնթարթում այդ բոլորը կլանեց ու ասաց. «Ի՞նչ համեղ են»: Գնաց և ուզում էր էլի առնել, բայց պնակը վայր ձգեց ու փշրեց: Ձայնի վերայ մարդիկ եկան և նորան այնքան ծեծեցին, որ երկու ոտը կոտրեցին: Գալլը կաղկանձելով փախաւ գնաց աղուէսի մօտ: «Դու ինձ փորձանքի մէջ ձգեցիր», ասաց նա, «գիւղացիք յանկարծ վրայ հասան և ինձ սաստիկ ծեծեցին»: Աղուէսը կրկին պատասխանեց. «Ի՞նչ անեմ, ինչո՞ւ համար դու այդքան աչքածակ ես»:

5. Երրորդ օրը գալլը էլի ասաց. «Կարմիր աղուէս, մի բան ճարիր ինձ համար ուտելու, թէ չէ քեզ կուտեմ»: Աղուէսը պատասխանեց. «Մի մարդ այսօր մի խոզ է մորթել, միսը տակառի մէջ ընկած է մառանում. արի գնանք, քեզ ցոյց կը տամ»: Գալլը ասաց. «Շատ լաւ, եթէ ես դադրեմ և այլևս չկարողանամ գնալ, դու ինձ պիտի օգնես»: Լաւ, ասաց աղուէսը և նորան տարաւ մառանը: Այստեղ շատ միս կար: Գալլը սկսեց լափել, մտածելով. «Ժամանակ շատ կայ, ինչքան կարող եմ, կուտեմ»:

6. Աղուէսն էլ էր ուտում, բայց միշտ վազում էր դէպի այն ծակը, որով նոքա ներս էին մտել, և փորձ էր փորձում, որ տեսնէ, թէ փորն այնքան չի տուել որ կարողանայ անցնել: «Սիրելի աղուէս, ասաց գալլը, ինչո՞ւ համար ես դու անդադար դուրս վազում ու ներս գալիս»: Ես գնում եմ, տեսնեմ թէ մարդ չի՞ գալիս արդեօք», պատասխանեց խորամանկ աղուէսը: Բայց գիւղացին լսել էր նոցա ձայնը. մի մեծ մահակ առաւ ու գնաց մառանը: Աղուէսը նորան տեսաւ թէ չէ, իսկոյն դուրս սողաց ու փախաւ: Գալլը նոյնպէս ուզեց նորա ետեւից դուրս թռչել, բայց նորա փորը այնքան հաստացել էր, որ մնաց ծակումը: Գիւղացին իւր մահակով այնքան ծեծեց գալլին, որ նա սատկեց: Բայց աղուէսը փախաւ, գնաց անտառ և շատ ուրախացաւ որ ազատուեցաւ այդ աչքածակ գալլից:

9. ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ.

1. Եղել է, չի եղել մի մարդ. սա ունէր մի էշ, որ երկար տարիներ ծառայել էր նորան, իսկ այժմ բոլորովին ծերացել էր ոյժից ընկել: Տէրը տեսնելով որ իւր էշը այլևս մի բանի պէտք չի գալիս, նորան էլ չէր ուզում կերակրել և ուզում էր մորթել և կաշին հանել: Բայց էշը այդ բանը նկատեց, գլուխ վեր առաւ, փախաւ գնաց:

2. Գնաց, գնաց, ճանապարհին պատահեց մի որսկան շան: Այս շունը այնպէս հեհեռում էր, ինչպէս մի մարդ, որ երկար ժամանակ վազել էր: «Ինչո՞ւ համար ես հեհեռում, շուն եղբայր», հարցրաւ էշը: «Ախ», պատասխանեց շունը, «որովհետեւ ես այժմ ծեր եմ և այլ ևս չեմ կարող որսի գրնալ, իմ տէրս ուզում էր ինձ մորթել, որ էլ կերակուր չտայ ինձ. այս պատճառաւ ես էլ գլուխ վեր առի ու փախայ: Բայց չեմ իմանում թէ ինչպէս պիտի հաց ձարեմ»:—«Գիտե՞ս ինչ կայ», ասաց էշը, «ես գնում եմ այս ինչ քաղաքը երաժիշտ դառնալու, արի ինձ հետ ընկերացիր, գնանք միասին: Ես զուռնայ կածեմ, դու էլ թմբուկ կը զարնես»: Շունը համաձայնուեցաւ և երկոքեան ընկեր դարձան ու գնացին:

3. Շատ գնացին, քիչ գնացին, ճանապարհին պատահեցան մի կատուի: «Բարեւ, կատու եղբայր. ինչո՞ւ համար երեսդ այդպէս կծրխրածած է», հարցրաւ էշը: «Ո՞վ է կարող ուրախ լինել իմ տեղս. որովհետեւ ես այժմ ծերացել եմ, բոլոր ատամներս թափուել են և այլևս չեմ կարողանում մուկը որսալ, այլ առաւել կը ցանկանայի վառարանի քամակին պառկած մնալ, այդ պատճառաւ իմ տան տիկինս ուզում էր իմ վզիցս մի քար կապել, ձգել ջրի մէջ և խեղդել: Թէեւ ես այժմ փախել եմ, ազատուել այդ մահից, բայց չեմ իմանում, ինչ անեմ, ուր գնամ»:—«Երկու չլինինք, երեք լինինք», ասաց էշը. «արի, գնանք այս ինչ քաղաքը երաժիշտ լինելու»: Կատուն համաձայնուեցաւ և երեքը միասին շա-

րունակեցին իւրեանց ճանապարհը:

4. Շատ գնացին, քիչ գնացին, ճանապարհին պատահեցան մի աքաղաղի, որ կանգնած իւր տան դռան առաջին, կանչում էր ինչքան ոյժ ունէր: «Ինչո՞ւ համար ես այդպէս աղաղակում, աքաղաղ եղբայր», հարցրաւ էշը, «քնչ է պատահել քեզ»: «Էլ ինչ պիտի պատահի», ասաց աքաղաղը. «վաղը իմ տան տիրոջ տօն օրն է, շատ հիւրեր են կանչուած: Այս պատճառաւ տան տիկինը հրամայել է խոհարարին, որ ինձ այս երեկոյին մորթէ և վաղուան համար խորոված պատրաստէ»:—«Հոգս մի անիր», ասաց էշը, «երեք չլինինք, չորս լինինք. դու լաւ ձայն ունիս. արի մեզ հետ գնանք երաժիշտ դառնանք»: Աքաղաղը համաձայնուեցաւ և բոլորեքեանք միասին ճանապարհ ընկան գնացին:

5. Շատ գնացին, քիչ գնացին, իրիկնապահին եկան հասան մի անտառ և վճռեցին գիշերը այստեղ անցկացնելու: Եշն ու շունը պառկեցին մի մեծ ծառի տակ, կատուն վեր ելաւ, նստեց մի ճիւղի վերայ, իսկ աքաղաղը բարձրացաւ ու թառ ելաւ ծառի գագաթին: Այստեղից աչք ածեց իւր չորս կողմը, հեռուումը տեսաւ մի լոյս և կանչեց իւր ընկերներին: «Մեզանից ոչ շատ հեռի մի տուն պիտի լինի, որովհետեւ այնտեղ ես մի լոյս եմ տեսնում»: Եշը ասաց. «Վեր կացէք գնանք այնտեղ, էլի մի բան կը գտնենք ու տեղու. այստեղ վատ է»:

6. Բոլորեքեանք վեր կացան, ճանապարհ ընկան գնացին գէպի այն կողմը, որտեղ լոյս էր տեսնուում: Լոյսը փոքր առ փոքր մեծանում էր ու մեծանում: Շուտով նոքա եկան հասան մի աւազակների որջի: Եշը ամենից մեծն էր. նա գնաց պատուհանից նայեց, որ տեսնէ թէ ինչ կայ: Երբ վերադարձաւ, աքաղաղը հարցրաւ. «Ինչ կայ, քնչ չկայ այնտեղ»:—«Ինչ կայ», պատասխանեց էշը, «մի սեղան, վերան գեղեցիկ կերակուրներ ու խմիչքներ շարած, չորս կողմը աւազակները նստոտած, ուտում են ու խմում»: Այս որ լսեցին, բոլորեցուցնց բերանի ջուրը վազեց: Աքաղաղն ասաց. «Ինչ

լաւ կը լինէր, որ այդ բոլորը մեր առաջին շարուած լինէր»: «Այո՛, այո՛», ասաց էշը, փորերնիս փոքր ինչ կը կշտանար»: Խորհուրդ արին, թէ ինչ անենք, որ աւագակներին այդ տեղից դուրս փախցնենք: Շատ մտածեցին, քիչ մտածեցին վերջը վճռեցին, որ էշը իւր առաջին երկու ոտների վերայ կանգնէ պատուհանի առաջ, շունը վեր ելնէ, նրստէ նորա մէջքին, կատուն բարձրանայ շան վերայ, իսկ աքաղաղը թռչէ նստէ կատուի գլխին:

7. Ինչպէս վճռեցին, այնպէս էլ կատարեցին: Յետոյ բոլորեքեանք միասին սկսեցին աղաղակել ինչքան կարող էին: Եշը զրուռում էր, շունը հաջում էր, կատուն մլաւում էր, իսկ աքաղաղը կանչում էր: Յետոյ բոլորեքեանք միասին պատուհանով գլորուեցան, ընկան սենեակի մէջ, այնպէս որ պատուհանը ցած ընկաւ ու փշրուեցաւ: Աւագակները կարծելով թէ եկել են իրանց բռնելու, վախից թողեցին փախան անտառ: Այժմ չորս ընկերն էլ սեղան նստեցին այնքան կերան խմեցին, որ կարծես թէ մի ամիս ոչինչ կերած չը լինէին:

8. Փորերնին լաւ կշտացնելուց յետոյ ճրագը հանգրդին և պառկեցին քնելու: Եշը պառկեց բակումը՝ աղբի վերայ, շունը դռան քամակին, կատուն կրակարանի տաք մոխրի վերայ, իսկ աքաղաղը վեր ելաւ նստեց թառի վերայ և երկար ճանապարհից դադրած լինելով շուտով քնաւ անցան:

9. Կէս գիշերին աւագակապետն հեռուից տեսնելով որ տանը էլ ճրագ չկայ և ոչինչ ձայն չի դուրս գալիս, ասաց մի աւագակի. «Գնա՛ տես ի՞նչ կայ, ի՞նչ չը կայ մեր տանը»: Աւագակը եկաւ տեսաւ ձայն ծպուտ չկայ. գնաց խոհանոցը և ուզում էր ճրագ վառել: Բայց կարծելով թէ կատուի աչքերը խանձող է, մի լուցկի առաւ, դրաւ նորա աչքի վերայ, որ ճրագ վառէ: Բայց կատուն յանկարծ թռաւ նորա երեսին և մի լաւ ճանկոռտեց: Աւագակը սաստիկ վախեց և ուզում էր փախչել, բայց շունը, որ այնտեղ պառկած էր, յարձակուեցաւ նորա վերայ և խաճոտեց ոտը: Երբ նա ուզում էր բակով փախչել, էշը իւր երկու յետի ոտնով մի

սարսափելի աքացի տուաւ նորան, իսկ աքաղաղը, որ այդ ձայնից արթնացել էր դարբասի վերեւից կանչեց «ծուղրուղո՛ւ»:

10. Աւագակը ինչքան ոյժ ունէր, փախաւ գնաց իւր աւագակապետի մօտ և ասաց. «Ա՛խ, մեր տանը մի օշափ կայ նստած. նա իմ երեսս ճանկոռտեց: Դռան առաջին կանգնած է մի մարդ, իւր ձեռին մի դանակ բռնած. նա իմ ոտս ծակեց: Բակումը պառկած է մի սև ալլանդակ ճիւղ. նա մի մեծ, հաստ գաւազանով այնպէս խթեց, որ քիչ մնաց թէ տեղս մնայի: Իսկ վերև, տանիքի վերայ, նստած է մի դատաւոր, որ կանչում էր. «Բռնեցէք, բերէք ինձ, այդ աւագակին»: Մեծ դժուարութեամբ փախայ ու ազատուեցի»: Աւագակները վախեցին լետ դառնալ իւրեանց տունը և թողեցին ու գնացին ուրիշ աշխարհ: Իսկ մեր չորս երաժիշտներին այնպէս հաւանութեամբ այս տունը, որ էլ չուզեցին այդ տեղից հեռանալ:

10. ՀԱՐՈՒՍՏ ԵՒ ԱՂՔԱՏ.

1. Կար, չկար մի ժամանակ, երբ Աստուած բնակւում էր երկրիս վերայ, մարդկանց մէջ: Մի անգամ նա ուզեց բոլոր աշխարհս պտտել և փորձել թէ ո՞վ ինչպէս է ապրում: Մի օր վաղ առաւօտեան ճանապարհ ընկաւ, գնաց, գնաց և դեռ օթևանին չըհասած, գիշերը վրայ հասաւ: Չանապարհին նորա առաջը դուրս եկան երկու տուն, որոնք կանգնած էին մէկը միւսի դիմացը: Դոցանից մէկը մեծ էր ու գեղեցիկ, միւսը փոքրիկ ու վատ: Մեծը մի հարուստի էր, փոքրիկը մի աղքատ մարդի: Աստուած մտածեց. «Հարուստի ես ծանրութիւն չեմ լինիլ, առաւել լաւ է նորա մօտ կ'իջևանեմ»: Ասաց և դուռը թխկթխկացրաւ: Հարուստը, լսելով այդ թխկթխկոցը, բացաւ պատուհանը և հարցրաւ օտարականին. «Ի՞նչ էք ուզում»: Աստուած պատասխանեց. «Ինչքան եմ ինձ մի տեղ տաք գիշերելու»: Հարուստը ճանապարհորդին ոտից մինչև գլուխ մի լաւ տնտղեց, տեսաւ

որ Աստուած իւր հագին գեղեցիկ զգեստներ չունի, ուստի նա աղքատ պիտի լինի, և իւր գրպանում շատ փող չպիտի ունենայ: Այդ պատճառաւ գլուխը շարժեց և ասաց. «Ես չեմ կարող ձեզ ընդունել. բոլոր իմ սենեակներս լիքն են ցորենով: Եթէ ես ամեն իմ դուռս ծեծողի ներս ընդունելու լինիմ, ինքս էլ ձեռս պիտի առնեմ աղքատի ցուլը: Մի ուրիշ տեղ որոնեցէք ձեզ համար»: Ասաց, փակեց պատուհանը և թողեց Աստուծոյ այնտեղ կանգնած:

2. Աստուած էլ իւր երեսն դարձրաւ նորանից. գնաց դէպի միւս աղքատիկ տունը և ծեծեց դուռը: Հէնց խփեց դուռը թէ չէ, աղքատը խփոյն եկաւ, բացաւ դուռը և ասաց. «Ներս հրամայեցէք, խնդրեմ, արդէն մութը կոխել է և դուք այլևս չէք կարող յառաջ գնալ»: Դա շատ հաջով թուեցաւ Աստուծոյ և նա ներս մտաւ: Աղքատ մարդը նորան ներս տարաւ և ասաց. «Բարեւ եկաք, հանուեցէք և հանգստացէք: Դուք պիտի մեզ ներէք, մենք ձեզ լաւ յարգել չենք կարող: Ինչ անենք, աղքատ ենք, բայց ինչ որ ունինք, ամենայն սիրով կը տանք»: Նա կանչեց իւր կնոջը և ասաց. «Այ կին, ջուր բեր, մեր հիւրի գլուխը և ոտները լուացիր հեռու ճանապարհից է գալիս»: Կինը ջուր դրբաւ տաքացրաւ և բերաւ իւրեանց հիւրի ոտներն ու գլուխը լուացաւ: Դորանից յետոյ գնաց, ընթրիք պատրաստեց, բերաւ:

3. Շատ բան չունէին. եղածը մի քանի ձու էր և իւրեանց այժի կաթնից շինած մածուկ: Երբ սեղանը պատրաստուեցաւ, Աստուած նստեց և նոցա հետ միասին կերաւ խմեց մեծ ուրախութեամբ, թէև պատրաստած կերակուրն անհամար չունինք. խեղճը հեռու ճանապարհից է գալիս, զաղրած է. մենք մեր անկողինը տանք նորան, իսկ մեզ համար յարգից մի ներքնակ շինենք, մէջը պառկենք»: Շատ լաւ, պատասխանեց նա, ես նորան այդ կ'առա-

ջարկեմ»: Աղքատ մարդը գնաց Աստուծոյ մօտ և ասաց. «Խնդրեմ հրամայեցէք և պառկեցէք այս գիշեր մեր անկողնի մէջ, դուք հեռու ճանապարհից էք գալիս, զաղրած էք, ձեզ հարկաւոր է, որ մի լաւ քնէք ու հանգստանաք»: Բայց Աստուած հրաժարուեցաւ, չէր ուզում ծեր մարդուն ու պառաւ կնոջ գրկել իւրեանց հանգստութիւնից, սակայն սոքա նորան բաց չթողին, մինչև որ չհամաձայնուեցաւ նոցա անկողնում պառկել: Իսկ նոքա ինքեանք իւրեանց համար յարգից անկողին շինեցին գետնի վերայ, պառկեցին մէջը և քուն եղան: Միւս առաւօտեան նոքա վաղ, ծաղը ծաղին վեր կացան և իւրեանց հիւրի համար մի համեղ նախաճաշիկ եփեցին:

4. Նախաճաշիկը ուտելուց յետոյ ողորմած Աստուածը վերկացաւ և ուզում էր շարունակել իւր ճանապարհը: Բայց երբ հասան դռանը, երեսը դարձրաւ դէպի նոցա և ասաց. «Որովհետեւ դուք այդքան բարեսիրտ էք ու առաքինի, ինձնից երեք բան խնդրեցէք. ինչոր խնդրէք, ես կը կատարեմ»: Աղքատ մարդը ասաց. «Ինչ պիտի խնդրեմ, յաւիտենական արքայութիւն, և մեր երկուսիս համար առողջութիւն և օրական հաց. այս երկու խնդիրը որ կատարէք մենք շատ ու շատ գոհ կը մնանք»: Բարերար Աստուածը ասաց. «Դուք չէք ցանկանալ ձեր ծերութեան օրերում մի նոր տուն ունենալ»: Աղքատ մարդը պատասխանեց. «Այո, եթէ դա էլ ստանայի, ես շատ երջանիկ կը լինէի աշխահիս երեսին»: Աստուած կատարեց նոցա խնդիրքը. նա հրամայեց և աղքատ մարդն ու կինը աչքերնին բացին ու տեսան մի գեղեցիկ, նոր տան մէջ նստած: Ինչքան որոնեցին, որ Աստուածանից շնորհակալ լինին, բայց նորան էլ չգտան:

5. Արդէն արեգակը բաւականին բարձրացել էր, երբ հարուստը արթնացաւ, եկաւ, բացաւ լուսամուտների փեղկերը և ինչ տեսնէ. իւր առաջին կանգնած է մի գեղեցիկ, նոր տուն, մեծ մեծ լուսամուտներով, ուղիղ այնտեղ, ուր որ առաջ կանգնած էր մի հին խրճիթ: Նա աչքերը պլզած

երկար ժամանակ նայում էր զարմացած: Վերջապէս երբ ուշ-
քը գլուխը ժողովեց, կանչեց իւր կնոջը և ասաց. «Ե՛կ տես
թէ ի՞նչ է պատահել: Դեռ երէկ երեկոյին այնտեղ կանգնած
էր մեր դրացու հին ու կիսակործան խրճիթը, իսկ այսօր
նորա տեղ մի գեղեցիկ ու նոր տուն: Վազիր, գնա՛ նոցա
մօտ և իմացիր թէ այդ, ի՞նչպէս է եղել»: Կինը վազելով
գնաց և հմարաւ աղքատ մարդուն: Նա պատմեց թէ, երեկոյին
մեզ մօտ եղած մի օտարական և գիշերեց մեր տանը: Այսօր
առաւօտեան երբ բարև մնա՛ էինք անում, նա կատարեց մեր
խնդիրքը. խոստացաւ մեզ յաւիտենական արքայութիւն,
առողջութիւն և օրական հաց. բացի դորանից մեր հին
խրճիթի փոխարէն պարգևեց մեզ մի նոր տուն»: Հարուստի
կինը հէնց որ այս լսեց, վազեց եկաւ իւր մարդին բոլորը
պատմեց: Մարդը ասաց, «ինձ ծեծել և սպանելը տեղն է:
Ա՛խ, եթէ ես իմանայի՛: Օտարականը առաջ եկաւ իմ մօտ
և ես նորան չընդունեցի»: Կինը ասաց, «Շուտ արա՛, նստիր
քո ձիդ, գնա՛ հասիր այն մարդի ետեւից և հիւր բեր մեր
տունը, որ քո երեք ցանկութիւնդ էլ կատարէ»:

6. Հարուստը շուտ շուտ թամբեց իւր ձին, նստեց և
սկսեց մտրակել, որ կարողանայ հասնել բարերար Աստուծոյ
ետեւից: Գնաց, գնաց, վերջը հասաւ. ձիից վայր իջաւ, երեք
անգամ գլուխ տուաւ և ասաց, «Ներողութիւն եմ խնդրում
ձեզնից, հազար ներողութիւն, որ ես երէկ երեկոյին ձեզ
ներս չընդունեցի. ես գնացի որոնելու տան բանալին, բայց
երբ դարբասը բացի, տեսայ որ դուք արդէն գնացել էք:
Եթէ մի անգամ էլ գալու լինիք, պիտի իմ մօտ իջնէք»:
«Լաւ, ասաց ողորմած Աստուածը, եթէ մի անգամ էլ գալու
լինիմ, այդպէս կանեմ»: Հարուստը ասաց, «Կարո՞ղ եմ ես
նոյնպէս երեք բան ցանկանալ, ինչպէս և իմ դրացին»: «Այո՛»,
ասաց բարերար Աստուածը, «դու այդ կարող ես, բայց լաւ
կանես որ ոչինչ չցանկանաս»: Բայց հարուստը ասաց, «Եթէ
ես իմանայի թէ իմ ցանկութիւններս կը կատարուին, ես
մի բան կը ցանկանայի, որ ինձ բախտաւոր շինէր»: Բարե-

րար Աստուածը ասաց, «Լաւ, գնա՛ տուն, քո երեք ցանկու-
թիւնդ էլ կը կատարուի»:

7. Հարուստը ուրախ ուրախ ձի նստեց և դարձաւ դէ-
պի տուն, մտածելով թէ ի՞նչ ցանկանայ, որ առաւել հա-
րուստ ու բախտաւոր լինի աղքատից: Այդպէս մտքումը
խորասուզուած գնալիս նա իւր ձեռքից բաց թողեց ձիի
երասանակը. ձին սկսեց յետին ոտների վերայ ոստոստալ:
Նա նորա վիզը շփում էր և ասում, «Հանգստացիր, հանգս-
տացիր իմ թռչնիկ», բայց նա միշտ իւր տիրոջ հակառակ
էր գործում: Վերջապէս տէրը ձանձրացաւ և երբ ձին էլի
յետին ոտների վերայ ծառացաւ, բարկացած կանչեց, «Դէ
որ այդպէս է, դու ինքդ քո գլուխդ ուտես»: Այդ ասաց թէ
չէ, թրմիկ, ձին ընկաւ ու սատկեց: Այս ահա կատարուե-
ցաւ նորա առաջին ցանկութիւնը: Բայց հարուստը այնքան
աչքածակ էր, որ չէր ուզում ձիի թամբը թողնէ ու գնալ.
նա յետ արաւ, շալակեց ու գնաց:

8. Նորա ճանապարհը այնքան աւազուտ էր, որ ոտները
խրւում էին մէջը. արեգակն էլ միւս կողմից էր այրում նո-
րան: Շատ դժուարութեամբ էր փոխում իւր քայլերը: Այդ-
պէս գնալով նա մտածում էր, «Ինձ մնում է դեռ երկու
ցանկութիւն. ես էլ այդպիսի բան կը ցանկանամ, որ աշ-
խարհիս երեսին էլ ինձ համար ցանկանալու բան չմնայ»:
Երբեմն երբեմն նա կարծում էր որ ահա գտաւ, բայց յետոյ
նրան թւում էր թէ չէ, այդ քիչ է, մի առաւել լաւ բան
ցանկանամ: Այդպէս մտածելով գնալիս յանկարծ միտն ընկաւ
իւր կինը: Դա նորան շատ վշտացրաւ և առանց իմանալու
ասաց, «Այս ի՞նչ է, ես պիտի այս խոր աւազի միջով, այս
տաք արևի տակ թամբը շալակած տնքտնքալով գնամ, իսկ
իմ կինս իմ հով սենեակի մէջ քէփ է անում. ա՛յ քո տեղդ
նստած մնաս, հա՛: Նա այս ասաց թէ չէ, յանկարծ թամբը
մէջքից թռաւ և նա տեսաւ, որ երկրորդ ցանկութիւնն էլ
կատարուեցաւ:

9. Դա նորա աչքը շատ վախեցրաւ. նորա սիրտը սար-

սափ ձգեց և նա սկսեց վազել: Նա ուզում էր որչափ կարելի է շուտով տուն հասնէ, իւր սենեակում նստէ, իւր վերջին ցանկութեան վերայ մտածէ: Բայց երբ տուն հասաւ և սենեակի դուռը բացաւ, տեսաւ որ իւր կինը նստած այն թամբի վերայ և չէր կարողանում տեղից շարժուիլ. աղաղակում էր ու լաց լինում: Մարդը ասաց. «Հանգիստ կացիր, ես ուզում եմ ձեռք բերել աշխարհիս բոլոր հարստութիւնները, միայն մնացիր այդտեղ նստած»: Բայց նա պատասխանեց. «Ի՞նչ օգուտ աշխարհիս բոլոր հարստութիւնից, եթէ ես պիտի մնամ նստած այս թամբի վերայ. դու ես սորա պատճառը. դու էլ պիտի ինձ սորանից ազատես»: Մարդը չէր իմանում ինչ անէ, ցանկանալ այդ, թէ ոչ. բայց տեսնելով կնոջ լաց ու կոծը, ստիպուած էր ցանկանալ, որ և իսկոյն կատարուեցաւ:

10. Երբ կինը կրկին ոտի կանգնեցաւ, ձեռները կողքին դրաւ և ասաց. «Դու շատ յիմարն ես եղել. ես քեզնից լաւ արած կը լինէի»: Այսպէս ահա հարուստը իբրեւ վարձ ստացաւ չարչարանք, կռիւ, նախատինք և կորցրաւ իւր ձին, իսկ աղքատները տպրում էին սիրով, խաղաղ և սրբութեամբ մինչև իւրեանց կեանքի վերջը:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0153166

